

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE UMANISTE ȘI ALE EDUCAȚIEI

CONSORTIU: Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți,
Centrul universitar „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Cu titlu de manuscris,

CZU: 37.015.3:316.624:373.5(043.2)

GEORGESCU IOANA-CORINA

**CONDIȚII PSIHOPEDAGOGICE ȘI SOCIALE DE PREVENIRE
ȘI DIMINUARE A AGRESIVITĂȚII DE TIP BULLYING
ÎN INSTITUȚIILE DE ÎNVĂȚĂMÂNT LICEAL**

SPECIALITATEA: 531.01 – TEORIA GENERALĂ A EDUCAȚIEI

Rezumatul tezei de doctorat în științele educației

CHIȘINĂU, 2026

**Teza a fost elaborată în cadrul Școlii Doctorale Științe Umaniste și ale Educației,
Departamentul Științe ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova**

Conducător științific:

GUȚU Vladimir, *doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar,*
Universitatea de Stat din Moldova

Membrii Comisiei de îndrumare:

1. **BODRUG-LUNGU Valentina**, *doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar*
2. **PAIU Mihail**, *doctor în pedagogie, conferențiar universitar*
3. **DARII Ludmila**, *doctor în pedagogie, conferențiar universitar*

Componenta Comisiei de doctorat, aprobată de Consiliul Științific al USM
(proces-verbal nr.4 din 06 mai 2026):

ȘEVCIUC Maia, *doctor în științe pedagogice, profesor universitar,*
Universitatea de Stat din Moldova – **președinte**

GUȚU Vladimir, *doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar,*
Universitatea de Stat din Moldova – **conducător de doctorat**

BODRUG-LUNGU Valentina, *doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar,*
Universitatea de Stat din Moldova – **referent oficial 1**

CUZNEȚOV Larisa, *doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar,*
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău – **referent oficial 2**

ȘOVA Tatiana, *doctor în științe pedagogice, conferențiar universitar,*
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți – **referent oficial 3**

Susținerea va avea loc la **17 iunie 2026**, ora **14:00**, în cadrul Universității de Stat din Moldova,
bloc de studii III, sala 505, str. M.Kogălniceanu, 65^A, MD 2012.

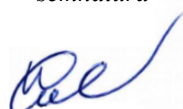
Teza de doctorat și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova,
Biblioteca Centrală a Universității de Stat din Moldova (<https://usm.md/>) și pe pagina web a
ANACEC (<https://www.anacec.md/>).

Rezumatul a fost expedit la **15 mai 2026**.

Președinte al Comisiei de doctorat,
ȘEVCIUC Maia,
doctor în științe pedagogice, profesor universitar

_____ *semnătura*

Conducător științific,
GUȚU Vladimir,
doctor habilitat în științe pedagogice, profesor universitar

_____ *semnătura*

Autor
GEORGESCU Ioana-Corina

_____ *semnătura*

CUPRINS

Repere conceptuale ale cercetării.....	4
Conținutul tezei.....	10
Concluzii generale și recomandări.....	25
Bibliografie.....	29
Lista publicațiilor autoarei la tema tezei.....	31
Adnotare (română, engleză și rusă).....	33

LISTA ABREVIERILOR

CIDDC – Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului din Moldova

CNPAC – Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii

DfES – Departament of Education and Science

FCHP – Fallon Community Health Plan

MPSFC – Ministerul Protecției Sociale, Familiei și Copilului

OMS – Organizația Mondială a Sănătății

ONU – Organizația Națiunilor Unite

UNICEF – Fondul Internațional pentru Urgențe ale Copiilor al Națiunilor Unite

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei abordate

Secolul XXI se caracterizează prin creșterea agresivității și violenței la nivel global, dar și regional, comunitar, instituțional, generate de provocările lumii contemporane: crize, războaie, propagandă, extremismul etc.

În acest context, problematica agresivității și violenței a devenit prioritară pentru mai multe organizații internaționale: Organizația Națiunilor Unite, Organizația Mondială a Sănătății, UNICEF, Consiliul European etc.

Problema agresivității și violenței pe larg se abordează practic în toate țările Europei, inclusiv în România și Republica Moldova. Aici putem vorbi despre primul studiu național „Violența în școală”, realizat de Institutul de Științe ale Educației, România (2006). În 2007 Ministerul Educației din România elaborează „Strategia cu privire la reducerea fenomenului de violență în școală. Al doilea Raport elaborat de Institutul de Științe ale Educației în 2018 intitulat „Un mediu de învățare nonviolent pentru toți copiii, în care se constată că circa 70% din totalul elevilor au fost supuși violenței sau au fost implicați într-o situație de violență.

Și în Republica Moldova problema violenței în școală este în vizorul guvernului. În 2014 se elaborează și se aprobă, Strategia pentru protecția copilului 2014-2024 și „*Instrucțiunile privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor-vitme și potențiale victime ale violenței, neglijării, explorării și traficului*” (Hotărârea Guvernului nr.270 din 8 aprilie 2014). În 2022 a fost aprobată *Metodologia cu privire la prevenirea și combaterea bullying-ului* (Ordin MEC nr.1024 din 13.10.2022). În componența analizei a acestor documente se constată că circa 75% dintre copii au fost supuși diferitor forme de violență: psihologică, fizică. Iar 60% dintre absolvenți au fost implicați într-o situație violență.

În toate documentele de politici cu referire la combaterea violenței în școală, dar și în societate în genere se constată că violența și agresivitatea acuză sănătatea, bunăstarea emoțională, capacitatea de a învăța și de a socializa. Cu alte cuvinte, agresivitatea, violența și, în primul rând, bullyingul, au consecințe negative asupra dezvoltării și socializării elevului. În acest context, se identifică o contradicție între promovarea insistentă a politicilor de prevenire și diminuare a agresivității și violenței în școală la toate nivelurile și creșterea alarmantă a acestui fenomen în instituțiile de învățământ. Această contradicție generează mai multe probleme, inclusiv de ordin științific: *care sunt abordările teoretice și metodologice ale prevenirii și diminuării violenței și agresivității, de tip bullying în instituțiile de învățământ?*

Descrierea situației în domeniul de cercetare

Existența problemei de prevenire și diminuare a agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ se confirmă și prin analiza situației și a abordărilor științifice în acest sens.

Problema bullyingului a devenit obiectul a mai multor cercetări abia în anii 1980, la început în Norvegia și Suedia, apoi în Finlanda, Marea Britanie, Canada, Australia, SUA. La etapa actuală, această problemă este una importantă în majoritatea țărilor lumii, inclusiv în România și Republica Moldova. Primele lucrări științifice privind problema bullyingului au fost scrise de D.Olwens [26], P.Stephenson și D.Smith [30], A.Charach [23].

În ultimele două- trei decenii, violența în instituțiile de învățământ și, în primul rând, cea de tip bullying, se abordează din diferite perspective: sociologică, pedagogică, psihologică etc., dar și din perspectiva diferitor aspecte de manifestare a agresivității. Așa autori ca D.Dodge și T.Coie cercetează problema agresivității, proactive și reactive, iar A.Bandura, K.Kingsbury- au în vizor agresivitatea instrumentală și agresivitatea ostilă, Meloy caracterizează manifestările agresivității afective și acaparatoare etc.

Deși în România problema agresivității și în special, a bullyingului ca obiect al investigațiilor, a apărut în ultimii ani, totuși și în trecut au fost tentative de a aborda agresivitatea ținând cont de contexte istorice: S.Radulescu, D.Bănciu [20], C.Paunescu [16], C.Neamțu [15] etc. Și la etapa actuală problema prevenirii și diminuării agresivității în școală, inclusiv de tip bullying, este abordată de mai mulți cercetători români: C.Gradinaru [10], C.Balan [1-6].

Așa cum afirmă C.Balan „Orientarea majoritară a cercetărilor din România rămâne cea psihologică, paradigma sociologică a fost abordată în puține studii și mult mai puține sunt cele în domeniul pedagogiei” [6]. Lucrarea *Violența în mediul școlar*, scrisă de D.Sălăvăstru [22] accentuează că educația civică poate reprezenta o formă de educație pentru toleranță pentru că formează abilități cotidiene de respectare a drepturilor omului, armonizează individul în grup, încurajează asumarea de responsabilități în comunitate, toleranță activă orientată unul către celălalt. În această lucrare D.Sălăvăstru a identificat factori sociali ai violenței școlare: situația economică, slăbiciunea mecanismelor de control, inegalitățile sociale, educația, lipsa de cooperare a instituțiilor implicate în educație. Lucrarea *Violența în școală*, realizată de M.Jigău și alți autori [12], descrie pentru prima dată o imagine fidelă a dimensiunii acestui fenomen la nivelul întregului sistem de învățământ, indicând o incidență ridicată a cazurilor de violență școlară, în special a violenței elev-elev, elev-profesor, profesor-elev, în spațiul școlar propriu-zis și în spațiul proximităților de învățământ deopotrivă. Lucrarea *Tineri violenți, categorii violente de școlari sau școli violente?*, reliefează că victimizarea (bullying-ul) este una din modalitățile prin care se produce marginalizarea socială între elevi, că elevul agresor provine adesea dintr-un mediu de middle class.

În Republica Moldova cercetările problematicii de agresivitate și violența școlară sunt legate de cercetători remarcabili, V.Bodrug-Lungu [7], A.Potâng & I.Botnari [17], E.Losîi [13], I.Racu [18] etc. Importante sunt și rapoartele și articolele editate în cadrul unor publicații ale instituțiilor implicate în prevenirea violenței, sub diferite forme și manifestări ale ei: *Pe mine cine mă protejează?*, 2007 (publicație a Centrului Național de Prevenire a Abuzului față de Copii); *Opinii și percepții privind violența în familie și abuzul asupra copiilor. Studiu ecologic în cadrul cercetării OMNIBUS, 2018*; *Raportul copiilor din Moldova pentru Comitetul ONU privind Drepturile Copilului, 2016*; *Protecția copilului față de violență în instituția de învățământ. Culegere de acte normative, 2017*.

Conștientizarea intensității fenomenului de violență școlară și a consecințelor produse de acesta a generat preocupări și din partea unor organisme neguvernamentale care au încercat să abordeze fenomenul. Abordările au fost locale, contextualizate, și în general, tangente la problema bullyingului în școală.

E de menționat că în ultimii ani apar tot mai multe lucrări științifice privind problematica bullyingului axate pe exemple concrete. Astfel, R.Hayes și C.Herbert în 2011 publică lucrarea „Rising above bullyingului” [25] care conține un număr de studii de caz al unor copii care au suferit experiența de bullying foarte grave. Altă carte scrisă de Diana și Victoria Webster „So many Everests” [31], unde au descris hărțuirea fiicei în școală.

Trebuie de remarcat faptul că există puține cercetări care abordează problema bullyingului în învățământul liceal, forme de manifestare, dimensiunile și factorii determinanți, dar și absența unor strategii și modele de prevenire și diminuare a acestui fenomen.

Așadar, **problema cercetării** este cea a bullyingului în școală și a fundamentării demersurilor teoretice și praxiologice de prevenire și diminuare a acestui fenomen, asigurând în acest sens un climat școlar/ psihologic favorabil, incluziv pentru toți elevii.

Obiectul cercetării: procesul de prevenire și diminuare a agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal.

Scopul cercetării constă în fundamentarea teoretică și praxiologică a prevenirii și diminuării agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal.

Obiectivele cercetării:

1. Analiza abordărilor pedagogice, psihologice și sociale privind agresivitatea de tip bullying în instituțiile de învățământ;
2. Stabilirea factorilor și condițiilor psihopedagogice și sociale ale prevenirii și diminuării agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ;

3. Fundamentarea unui concept multidimensional de prevenire și diminuare a agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal;
4. Elaborarea și fundamentarea unui Program de prevenire și diminuare a agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal;
5. Elaborarea unui curriculum de formare continuă a cadrelor didactice pentru prevenirea și diminuarea agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal;
6. Validarea experimentală a Programului de prevenire și diminuare a agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal.

Ipoteza cercetării: Procesul de prevenire și diminuare a agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal va fi eficient în condițiile abordării inter-conexe (sociale, psihologice și pedagogice) a fenomenului de bullying și abordării multidimensionale a procesului de prevenire și diminuare a agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal (familie – școală – comunitate).

Epistemologia cercetării științifice

Cercetarea se axează pe teorii, principii, legități, concepte cu privire la fenomenul de bullying și modalități de prevenire și diminuare a acestui fenomen din perspectiva socială, psihologică și pedagogică, dar și pe prevederile documentelor de politici educaționale la nivel internațional și cel național:

- Teoriile psihologice: teoria atașamentului (John Bowlby, Mary Ainsworth, Mary Main), teorii instinctuale ale agresivității (K.Lorenz, R.Andreg), teoria dispozițională;
- Teoriile sociale/ psihosociale: teoria socializării (A.Bandura), Teoria justiției sociale (G.Turner);
- Teoriile pedagogice: teoria dezvoltării morale (L.Kuhelberg); teoriile cognitive (J.Piaget, J.Bruner, D.Zilman și alții);
- Teoriile biologice (Z.Freud, K.Lorenz, R.Dawkins);
- Model ecologic al lui U.Bronfenbrenner;
- Teoria climatului școlar (R.A.Astur, J.Cohen);
- Abordarea comprehensivă a bullyingului de D.Olweus.

Metode aplicate în cercetare:

- Teoretice-analiză, sinteza, generalizarea și sistematizarea, documentarea științifică;
- Empirice-chestionarea, analiza documentelor, experimentul pedagogic;
- Statistico-matematice de prelucrare a datelor.

Validarea rezultatelor științifice a fost asigurată de aplicarea metodelor relevante, de obiectivitatea înregistrării datelor și a prelucrării statistice a acestora prin intermediul programelor SPSS.

Noutatea și originalitatea cercetării rezidă în:

- Abordarea problemei de agresivitate de tip bullying în instituțiile de învățământ ca fenomen determinant: a) pedagogic, psihologic și social, b) contextual și individual.
- Definierea bullyingului ca un comportament agresiv care implică dorința de a face rău cuiva în mod intenționat și repetat, este o acțiune vătămătoare de utilizare dezechilibrată și incorectă a puterii/ forței care aduce satisfacție agresorului și sentimentul de intimidare din partea victimei, care nu poate să se apere.
- Elaborarea unei taxonomii ale teoriilor pedagogice, biologice, psihologice, sociale, privind fenomenul bullyingului și a modalităților de aplicare ale acestora în fundamentarea demersurilor praxiologice de prevenire și diminuare a bullyingului în școală.
- Structurarea profilului elevului: 1) agresor (dominant, reactiv, instrumental, pasiv), evidențiind trăsături specifice psihologice, sociale și individuale; 2) victima (pasivă, provocatoare, accidentală), evidențiind trăsături specifice psihologice, sociale și individuale.
- Generalizarea și dezvoltarea unor strategii de prevenire și diminuare a comportamentelor agresive de tip bullying ierarhizate (nivel individual, nivel al clasei, nivel al școlii, nivel familial și al comunității), dar și cele generate de finalitățile preconizate și nevoile individuale și contextuale de prevenire și diminuare a acestui fenomen.
- Fundamentarea conceptului multidimensional de prevenire și diminuare a comportamentelor agresive de tip bullying, axat pe un sistem de principii generale, pedagogice, psihologice, sociale și contextuale.
- Fundamentarea și elaborarea unui Program complex privind prevenirea și diminuarea comportamentelor agresive de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal, axat pe intervenții pedagogice, psihologice, sociale și manageriale, de evaluare și monitorizare a acestui proces.
- Conceperea unui Curriculum pentru formarea continuă a cadrelor didactice și a psihologilor școlari din perspectiva formării competențelor de prevenire și diminuare a comportamentelor agresive de tip bullying în instituțiile de învățământ.

Problema științifică importantă soluționată în cercetare este obiectivată de rezultatele obținute privind eficientizarea procesului de prevenire și diminuarea a agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal, având la bază fundamente teoretice și praxiologice relevante demersului general al cercetării.

Semnificația teoretică a cercetării constă în:

- Dezvoltarea demersurilor teoretice privind agresivitatea de tip bullying cu noi concepte și prevederi specifice manifestării bullyingului în învățământul liceal: dezvoltarea definiției de „bullying” în structura generală a fenomenului de agresivitate; precizarea și extinderea comportamentelor agresive specifice bullyingului; interpretarea condițiilor și a factorilor în interconexiune care generează apariția fenomenului de bullying în instituțiile de învățământ.
- Dezvoltarea demersurilor teoretice (conceptualizarea) privind prevenirea și diminuarea agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal: a) interconexiunea abordărilor pedagogice, psihologice și sociale; b) abordare contextuală și individuală a fenomenului; c) abordare tridimensională: familie-școală-comunitate.
- Conceptualizarea demersurilor praxiologice de prevenire și diminuarea a agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal;
- Corelarea strategiilor de prevenire și diminuarea a bullyingului în școală cu forme și gravitatea manifestării agresivității de către elevi-liceeni;
- Definirea și formarea competențelor de prevenire și diminuare a bullyingului la cadrele didactice;
- Transferul competențelor de prevenire și diminuare a bullyingului în școală în diferite contexte, inclusiv în contexte noi, legate de tehnologii informaționale etc.

Valoarea aplicativă a cercetării:

- Rezultatele teoretice ale cercetării pot fi aplicate în elaborarea diferitor strategii și programe instituționale de diminuare și prevenire a agresivității de tip bullying la toate nivelurile ale sistemului de învățământ;
- Rezultatele practice în mod real pot fi aplicate în procesul de prevenire și diminuare a agresivității de tip bullying în licee din România și Republica Moldova, dar și în alte țări prin transfer contextualizat;
- Rezultatele teoretice și practice pot fi aplicate în formarea inițială și continuă a cadrelor didactice, manageriale și a psihologilor/ consilierilor educaționali.

Aprobarea rezultatelor

Valoarea științifică și practică a rezultatelor cercetării a fost confirmată în cadrul conferințelor naționale și internaționale, în cadrul workshopurilor și activităților de formare profesională continuă a cadrelor didactice, a managerilor și a psihologilor. Totodată, aprobarea rezultatelor s-a confirmat prin publicarea articolelor științifice în reviste de specialitate.

Implementarea rezultatelor s-a realizat în liceele din România: Liceul industrial de Construcții și Mașini, Liceul teoretic Astra, Liceul Teoretic Cantacuzino, județul Argeș.

Publicații la tema: Rezultatele cercetării sunt reflectate în **11** publicații, dintre care: **5** articole științifice publicate în reviste de profil: Revista „STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE”, Seria „Științe ale Educației”, Categoria B și Revista de teorie și practică educațională ”Didactica Pro...” și **6** articole științifice publicate în urma comunicărilor din cadrul conferințelor naționale și internaționale, după cum urmează: Conferința științifică internațională ”*Perspectivile și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației*”, Ed. Partea 2, 3 iunie 2022, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul; Conferința științifică națională cu participare internațională ”*Integrare prin cercetare și inovare*”, dedicată Zilei Internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare, 10-11 noiembrie, 2022, Universitatea de Stat din Moldova; Conferința științifică națională cu participare internațională ”*Integrare prin cercetare și inovare*”, dedicată Zilei Internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare, 9-10 noiembrie, 2023, Universitatea de Stat din Moldova; The Sixth International Conference on Adult Education ”*Education for Peace and Sustainable Development*”, November 9th-11th, 2023. Moldova State University; Conferința științifică națională cu participare internațională ”*Integrare prin cercetare și inovare*”, dedicată Zilei Internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare, 7-8 noiembrie 2024, Universitatea de Stat din Moldova și Conferința științifică națională cu participare internațională ”*Integrare prin cercetare și inovare*”, dedicată Zilei Internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare, 6-7 noiembrie 2025, Universitatea de Stat din Moldova.

Volumul și structura tezei

Conținutul tezei cuprinde introducere, trei capitole, concluzii generale, recomandări, bibliografii **137** titluri și **3** anexe. Volumul tezei cuprinde **145** pagini, text de bază, **24** figuri și **43** tabele.

Cuvinte-cheie: agresivitate, bullying, violența, devianță, prevenirea bullying-ului, diminuare a bullying-ului, condiții pedagogice, psihologice și sociale.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** este descrisă actualitatea, relevanța și importanța problemei cercetate, precum și scopul cercetării, obiectivele, noutatea și originalitatea cercetării, valoarea teoretică și practică a investigației. Totodată este formulată ipoteza cercetării, problema soluționată și stabilite metodele de cercetare modul de implementare și aprobare a rezultatelor cercetării.

În **Capitolul 1 Cadrul teoretic: prevenirea și diminuarea agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ** sunt analizate abordările teoretice ale agresivității, demersurile pedagogice, psihologice și sociale ale agresivității de tip bullying, precum și coordonatele teoretice și experiențiale de prevenire și diminuare a agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ.

În literatura de specialitate găsim un număr de noțiuni/ termeni care într-un mod sau altul reflectă sensul agresivității: comportament deviant, violență școlară, bullying. Majoritatea autorilor consideră că dificultatea formulării unei definiții unitare a agresivității ține de complexitatea manifestării acestui fenomen. Este evident că delimitarea conceptului a acestor noțiuni va crea premise mai obiective de a construi un mecanism mai eficient de prevenire și diminuare a fenomenului de violență/ agresivitate inclusive de tip bullying. Este cunoscut faptul că și violența și agresivitatea și bullyingul sunt abateri de la norme stabilite în societatea dată. Această abatere de la norme/ reguli sociale și caracterizează comportamentul deviant. Devianța a căpătat sensuri dominante sociale și juridice.

S.Radulescu definește violența ca „orice conduită socială și orice act social care sunt diferite de comportamentele și acțiunile generale ale membrilor unei societăți și care riscă, prin această diferență să provoace reacții ostile sau sacțiuni din partea colectivității. Devianța este un concept care înglobează multiple conduite ale individului catalogate ca devianțe în raport cu norma socială” [20].

Agresivitatea tot este o abatere de la norme sociale, morale, comportamentale însă similar altor trăsături ale omului este un comportament dinamic și complex, care are la baza acestuia mecanisme biologice și ale mediului social. În acest context N.Mitrofan definește agresivitatea ca fiind „orice formă de conduită orientată cu intenție către obiecte, persoane sau către sine, în vederea producerii unor prejudicii, a unor răni, distrugeri și daune” [14].

Cercetările problematice cu referire la violență și agresie au evidențiat o formă specifică de manifestare a agresivității- bullyingul. Acest concept a fost introdus pentru prima dată în teorie și practica psihopedagogică de către D.Olwens în anul 1978. Acesta scria că un elev este hărțuit atunci când este expus în mod repetat și în timp la acțiuni negative din partea unui sau a mai multor elevi.

Bullyingul este una dintre cele mai complexe forme de comportament agresiv și de violență. Acesta este caracterizat ca fiind acel comportament agresiv, intenționat, menit să provoace suferință și care implică întotdeauna un dezechilibru de putere și tărie între agresor și victimă și se manifestă repetitiv, regulat, într-un grup de copii [2].

În literatura de specialitate, bullyingul este definit ca: formă de agresivitate [27]; formă de violență [29], formă de opresiune [28; 24] sau proces de grup în care elevii sunt implicați în inițierea, exacerbarea, întreținerea și, uneori, reconcilierea comportamentului agresiv. Reținem definiția formulată de W.M.Craig și D.J.Pepler (2007), bullying-ul este „o formă repetată de agresiune, fizică sau verbală, direcționată către o persoană sau un grup de persoane, în care există o diferență de putere” [24].

Tabelul 1.1. Definiții ale conceptului de bullying [9]

Autori	Agresivitatea-definiții
Dan Olweus [OLWEUS, D. Bullying at school: What we know and what we can do.	Bullyingul este comportamentul agresiv intenționat, repetat care impune un dezechilibru de putere și creează o atmosferă de frică, intimidare și suferință emoțională.
Centrul Național pentru prevenirea Bullyingului	Bullyingul este utilizarea repetată a puterii sau a forței verbală fizică sau în alte forme de către una sau mai multe persoane pentru a intimida, răni, discredita sau executa pe altcineva.
Organizația Mondială a Sănătății	Bullyingul este comportamentul negativ intenționat și repetat care cauzează daune emoționale, fizice sau sociale unei persoane sau grup de persoane care nu se pot apăra în mod adecvat împotriva acestui comportament.
Asociația Americană de Psihologie	Bullyingul este un comportament negativ deliberat intenționat și repetat care implică o putere asupra altei persoane mai vulnerabile și care cauzează suferința emoțională sau fizică.
Platforma Guvernului American pentru combaterea Bullyingului Stop.Bullying.gov	Bullyingul este un comportament agresiv și repetat care implică un dezechilibru de putere și creează un mediu ostil și intimidat pentru persoana vizată.
Academia Americană de Pediatrie stgove@aap.org	Bullying-ul este un comportament agresiv, nedorit, prezent în rândul copiilor de vârstă școlară, care implică un dezechilibru de putere real sau perceput.
Centrul pentru Prevenirea și Controlul Bolilor (SUA)	Bullying-ul este orice comportament (comportamente) agresiv(e) al unui tânăr sau grup de tineri care nu sunt frați sau nu se află într-o relație romantică și care implică un dezechilibru de putere observat sau perceput și este repetat de mai multe ori, sau există probabilitatea să fie repetat.
Departamentul pentru Educație, Londra (2017)	Bullying-ul este comportamentul unui individ sau grup, repetat în timp, care face rău în mod intenționat altui individ sau grup, la nivel fizic sau emoțional... Mulți experți susțin că bullying-ul implică un dezechilibru de putere între agresor și victimă.
Dankmeijer/ Rețeaua Europeană Anti-Bullying (2017)	Oamenii sunt agresați când sunt expuși în mod regulat la acțiuni de agresiune, cu motivația implicită sau explicită de a crește/a scădea statutul social și atunci când le este greu să se apere, din motive individuale, sociale sau culturale

Bullying-ul reprezintă un fenomen social complex și distructiv, cu consecințe devastatoare asupra elevilor din instituțiile de învățământ liceal. Este definit ca fiind comportamentul agresiv, intenționat și repetat, care implică un dezechilibru de putere între agresor și victimă. Acest comportament poate manifesta sub forma intimidării, hărțuirii, excluderii sociale sau violenței fizice sau verbale [9].

Abordarea comprehensivă a bullyingului și a modalităților de prevenire și diminuare a fenomenului dat, implică analiza și valorificarea mai multor teorii în acest sens.

Etimologia bullying-ului este studiată din diferite perspective: psihologică, socială, pedagogică etc., generând apariția mai multe teorii și concepții asupra acestui fenomen. Convențional acestea teorii și concepții pot fi structurate în cele psihologice, sociale, pedagogice etc. Deși concepțiile și tehnicile care vor fi analizate foarte greu de plasat într-o categorie, deoarece ele fundamentează „bullyingul” din diferite puncte de vedere, în complexul diferitor factori. Din teoriile preponderent psihologic fac parte: teoria atașamentului, teoria modelării comportamentului, teoria frustrare-agresivitate, teoria controlului impulsurilor, teoria dispozițională, teoria instinctuală a bullying-ului.

Din teoriile sociale/ psihosociale fac parte: teoria socializării, teoria învățării sociale, teoria justiției sociale, teoria ecologică.

Din teoriile pedagogice fac parte: teoria dezvoltării morale, teoriile cognitive și de învățare, teoriile de formare a atitudinilor etc. În prezentarea noastră a teoriilor cu referire la bullying ne vom axa pe cele mai complexe și pe posibilele modalități de transferul acestora în zona metodologică și praxiologică. Deși trebuie de menționat că complexitatea și diversitatea teoriilor, pe de o parte, asigură un cadru de referință pentru a cerceta problema bullyingului, pe de altă parte face dificil acest proces.

Manifestarea agresivității inclusiv de tip bullying depinde în mare măsură de personalitatea elevului, în cazul dat, a elevului licean și factorilor sociali, pedagogici, psihologici, biologici.

D.Sălăvăstru (2004) se axează în abordarea sa a fenomenului de tip bullying pe analiza factorilor sociali care includ: situația economică, inegalitatea socială, criza valorilor sociale, rezultatele scăzute în educație, lipsa de cooperare a instituțiilor implicate în educație [21].

I.Radu [19] evidențiază factorii ca lipsa exercițiului democratic, slăbirea autorității statului și a structurilor angajate în respectarea legii, libertatea mass-media etc.

O viziune asemănătoare are E.Debarbieux care include în setul factorilor ce provoacă bullyingul- statutul inferior și sărăcia, dezorganizarea comunitară, prezența drogurilor, expunerea elevilor la violență și rasism. El pune accentul pe factorii legați de ceilalți elevi (implicați în diferite grupuri criminale) și factorii de mediu comunitar și de structura colectivelor școlare: structura demografică, contextual comunitar [8].

În baza factorilor ce provoacă agresivitatea și caracteristicilor agresorului și victimei, am structurat profilul agresorului și al victimei.

Așadar, profilul elevului agresor poate varia în funcție de context, dar există anumite trăsături și factori care apar frecvent în cazul elevilor implicați în comportamente agresive, inclusiv

de tip bullying. Acestea pot fi grupate în mai multe categorii, incluzând aspecte psihologice, sociale și familiale. Anume din aceste perspective putem structura profilul elevului agresor (a se vedea Figura 1.1).

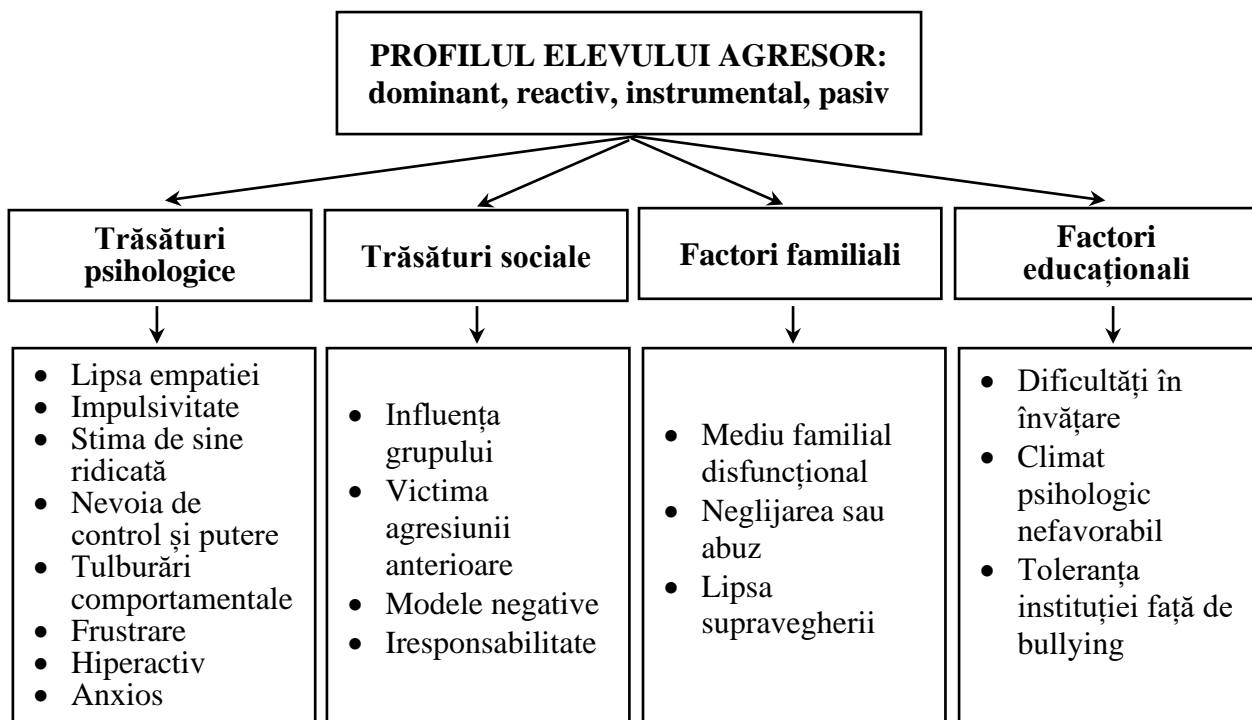

Figura 1.1. Profilul elevului agresor (sursa: elaborată de autor)

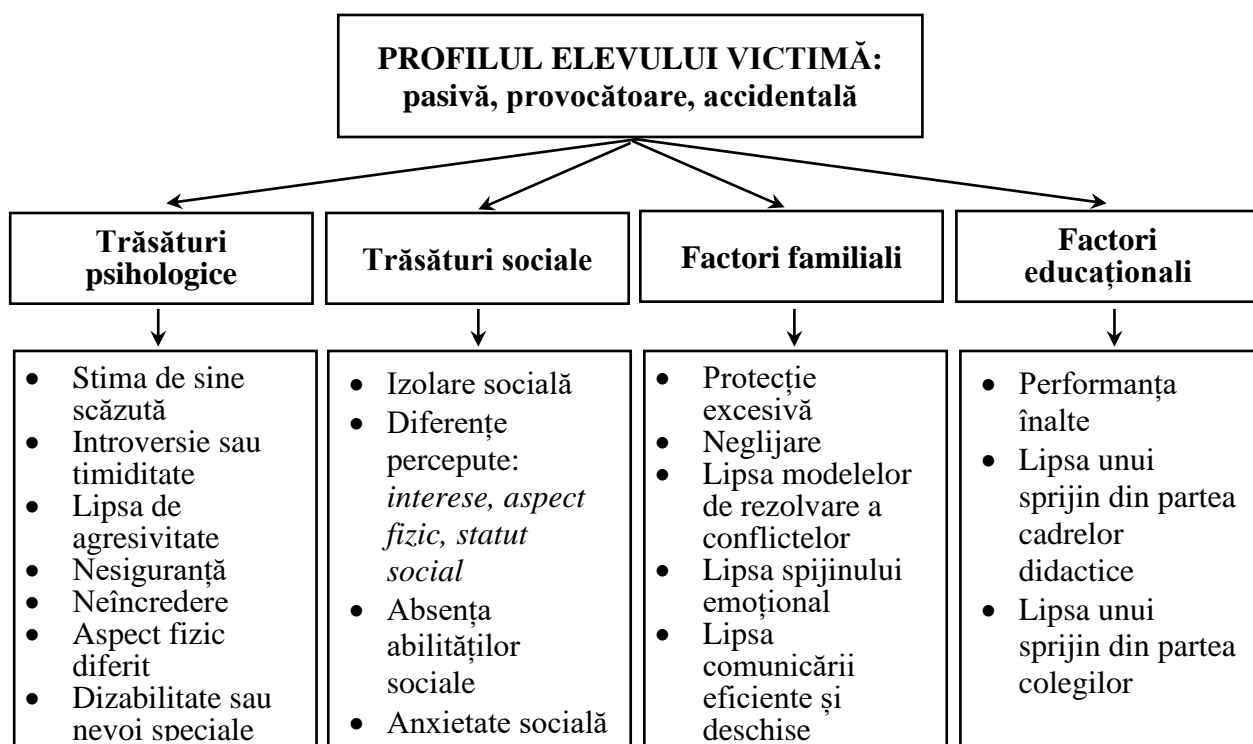

Figura 1.2 Profilul elevului victimă (sursa: elaborată de autor)

Profilul elevului victimă poate include anumite trăsături și factori care îi fac pe unii elevi mai vulnerabili în fața actelor de agresiune. Este important de menționat că nicio trăsătură personală sau de context, nu justifică agresiunea, iar vina aparține exclusiv agresorului. Totuși, înțelegerea caracteristicilor comune ale victimelor poate deveni un reper important în elaborarea unui concept de prevenire și diminuare a comportamentului agresiv de tip bullying în instituțiile de învățământ (*a se vedea* Figura 1.2).

Factorii ce provoacă agresivitate a elevilor în mare parte generează și diferite forme de manifestare a agresivității, inclusiv de tip bullying.

Tabelul 1.2. Formele agresivității de tip bullying (*sursa: elaborată de autor*)

	Directă	Indirectă
<i>Fizică</i>	Agresarea fizică, lovirea, scuiparea, lovirea cu piciorul, pălmuirea, punerea de piedici, aruncarea cu pietre, distrugerea bunurilor personale, furtul lucrurilor personale, amenințarea cu arma, atingerea sau tentativa de viol	Determinarea unei persoane să agreseze o altă persoană
<i>Verbală</i>	Insultarea, poreclirea, jignirea, umilirea, amenințarea, sarcasm	Convingerea unei alte persoane să insulte pe cineva, calomnierea, denigrarea rasială, răspândirea de zvonuri false, bârfirea, manipularea prietenilor
<i>Non-fizică</i> <i>Non-verbală</i>	Gesturi obscene, șicanarea, umilirea, strâmbarea, tachinarea, arătarea limbii, a face cu ochiul	Mutarea și ascunderea bunurilor personale, excluderea intenționată din grup sau activități, respingerea, marginalizarea socială, discriminarea, alungarea

Această analiză a tipurilor și formelor de manifestare a agresivității de tip bullying nu este una exhaustivă și lasă locul pentru continuarea studiului. Totodată, diversitatea formelor și tipurilor de agresivitate de tip bullying caracterizată oferă oportunități de stabilire a unor mecanisme de prevenire, diminuare și gestionare a acestui fenomen.

În **Capitolul 2 Cadrul conceptual și metodologic de prevenire și diminuare a comportamentului agresiv de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal** este fundamentat teoretic conceptul multiaspectual al prevenirii și diminuării comportamentului agresiv de tip bullying în liceu și prezentat demersul metodologic de realizare a acestui proces.

Conceptualizarea prevenirii și diminuării agresivității și violenței în instituțiile de învățământ se axează pe trei dimensiuni: politici internaționale și naționale de prevenire și diminuare a agresivității de tip bullying; abordări actuale a conceptului de bullying și a modalităților de prevenire și diminuare a acestui fenomen; experiențele internaționale și naționale în domeniu, care constituie în același timp condiții psihopedagogice și sociale ale acestui proces.

Având la bază prevederile politicilor internaționale și naționale, au explorat conceptele și orientările privind prevenirea și diminuarea a agresivității școlare, în cazul dat, de tip bullying. Din această perspectivă, am dedus un set de ***principii privind conceptualizarea prevenirii și diminuării agresivității de tip bullying***:

- *principiul centrării pe prevenire a agresivității de tip bullying;*
- *principiul consensului și parteneriatului între structuri implicate în proiectarea strategiilor de prevenire și diminuare a agresivității de tip bullying;*
- *principiul orientării umaniste în prevenirea și diminuarea agresivității de tip bullying;*
- *principiul integrării atenției acordate victimelor în proiectarea și implementarea strategiilor de prevenire și diminuare a agresivității de tip bullying;*
- *principiul creării climatului psihologic în cadrul instituției de învățământ, în cadrul clasei ca factor important de prevenire și diminuare a agresivității școlare de tip bullying;*
- *principiul științific privind abordarea problemei de prevenire și diminuare a agresivității școlare de tip bullying.*

Din perspectiva ultimului principiu, bullyingul se abordează ca un fenomen social, psihologic, pedagogic, economic etc. Există un număr mare de definiții ale bullyingului, care pun accentul pe una sau mai multe caracteristici ale acestui fenomen (*a se vedea* capitolul I).

În cercetare încercăm să generalizăm diferite definiții ale bullyingului și să formulăm o definiție proprie ca un element important al conceptului nostru de prevenire și diminuare a agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ.

Bullyingul este un comportament agresiv care implică dorința de a face rău cuiva în mod repetat, este o acțiune vătămătoare de utilizare dezechilibrată și incorectă a puterii/ forței care aduce satisfacție agresorului și sentimentul de oprimare din partea victimei, care nu poate să se apere [9].

Conceptul de prevenire și diminuare a comportamentului agresiv de tip bullying are la bază un sistem de teorii care direct sau indirect determină eficiența acestui proces.

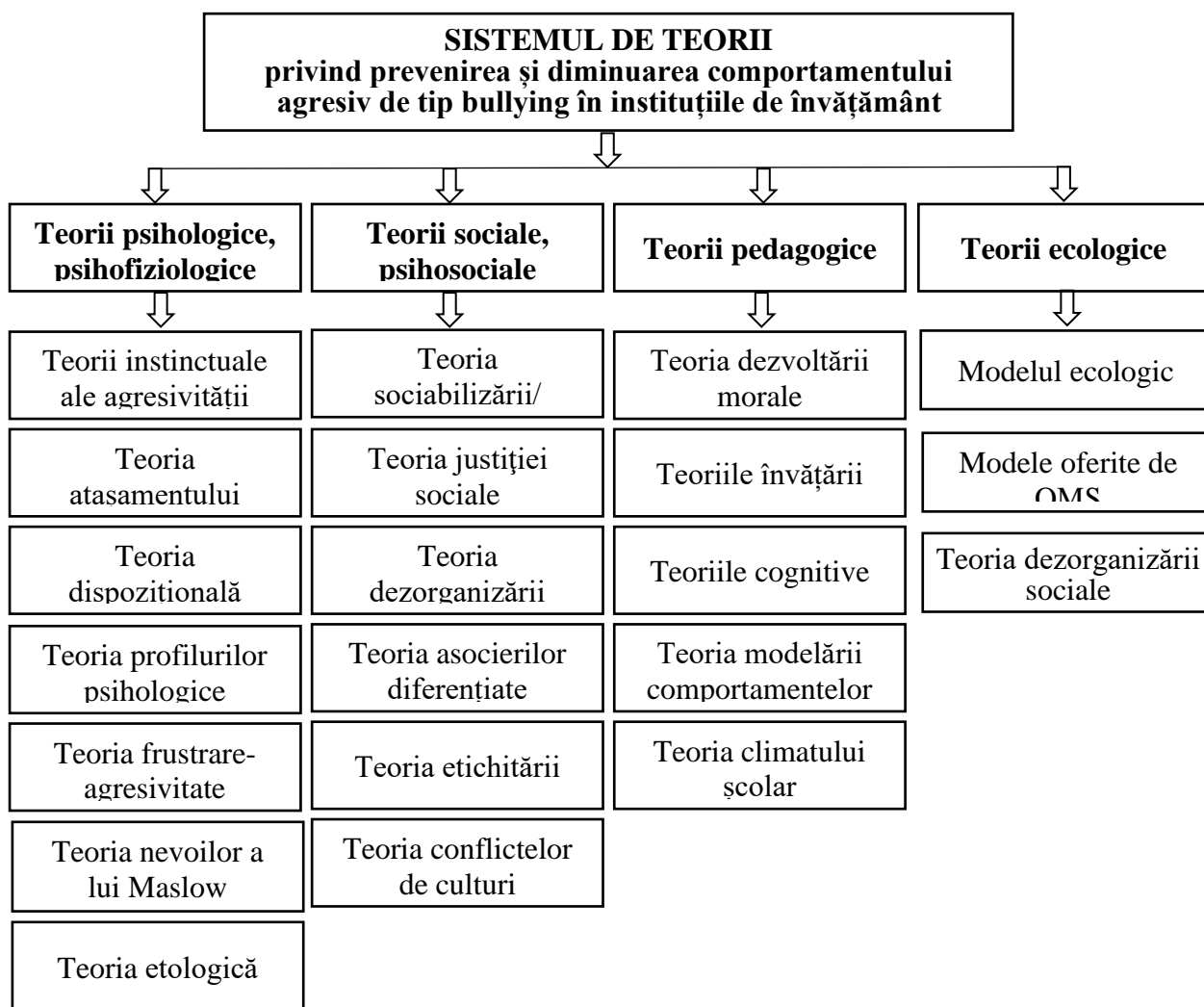

Fig.2.1. Taxonomia teoriilor privind prevenirea și diminuarea bullyingului în școală
(sursa: elaborată de autor)

Aceste teorii și opinii relevante subliniază importanța implicării școlii în abordarea bullyingului și în crearea unui mediu sigur și respectuos pentru toți elevii. Prin implementarea unor strategii și programe adecvate, școlile pot juca un rol crucial în prevenirea și reducerea incidenței bullyingului și în promovarea relațiilor sănătoase între elevi.

Fenomenul de agresivitate și agresivitate de tip bullying este privit ca comportament distructiv și violent orientat spre persoane, comportament care are ca scop vătămarea sau jgnirea altora. Agresivitatea cum am menționat mai sus este privită din mai multe perspective: **etologică, psihologică, socială, pedagogică**.

Cadrul etologic abordează agresivitatea ca o însușire a caracteristică lumii animale. La animale, agresivitatea se manifestă de regulă în situații de pericol. Se constată că în cadrul ființelor umane agresivitatea a evoluat de la trăsătură înăscută spre comportamentul distructiv și violent format.

Cadrul psihologic abordează problema agresivității ca răspuns la frustrare. Nu poate apărea agresivitatea care să nu aibă ca mobil motivațional o frustrare. Comportamentul agresiv poate fi generat motivațional prin formarea la persoane a stărilor de furie. Agresivitatea se manifestă în diferite forme; verbale; fizice, afective, sociale.

Cadrul social abordează agresivitatea ca o situație de interacțiune și o acțiune prin care se aduc prejudecăți, altora (fizice, morale, sociale). A. Bandura a fundamentat teoria învățării a agresivității, conform căreia comportamentul agresiv se învață în diferite contexte și prin diferite modalități, clasa de elevi și climatul psihologic nesănătos pot fi surse ce promovează agresivitatea la elevi.

Cadrul pedagogic abordează problema agresivității din perspectiva prevenirii, diminuării în cazul existenței acestui fenomen. Majoritatea cercetătorilor al agresivității și violenței în școală pun accentul pe prevenire a agresivității și violenței care poate fi realizată în trei forme:

- *prevenire primară*: cadrul didactic pune în valoare funcțiile clasei de elevi, formarea atitudinii pozitive față de fiecare elev, formarea încrederii în sine. În genere crearea echilibrului psihologic al clasei este cea mai eficientă modalitate de prevenire a agresivității și violenței la elevi.
- *prevenire secundară*: se implică psihologii școlari, asistenții sociali, aște autorități competente în rezolvarea cazurilor de manifestare a agresivității de elevi concreți și înlăturarea cauzelor care au adus elevul/elevii la comportamentul respectiv.

prevenirea terțiară: sprijinul direct oferit elevilor care manifestă comportamentul agresiv inclusiv cel de tip bullying.

Așadar, abordarea multiaspectuală a bullyingului și a prevenirii și diminuării acestui fenomen ne-a permis să identificăm și să prezentăm în inter-conexiune componente constitutive (a se vedea Figura 2.2).

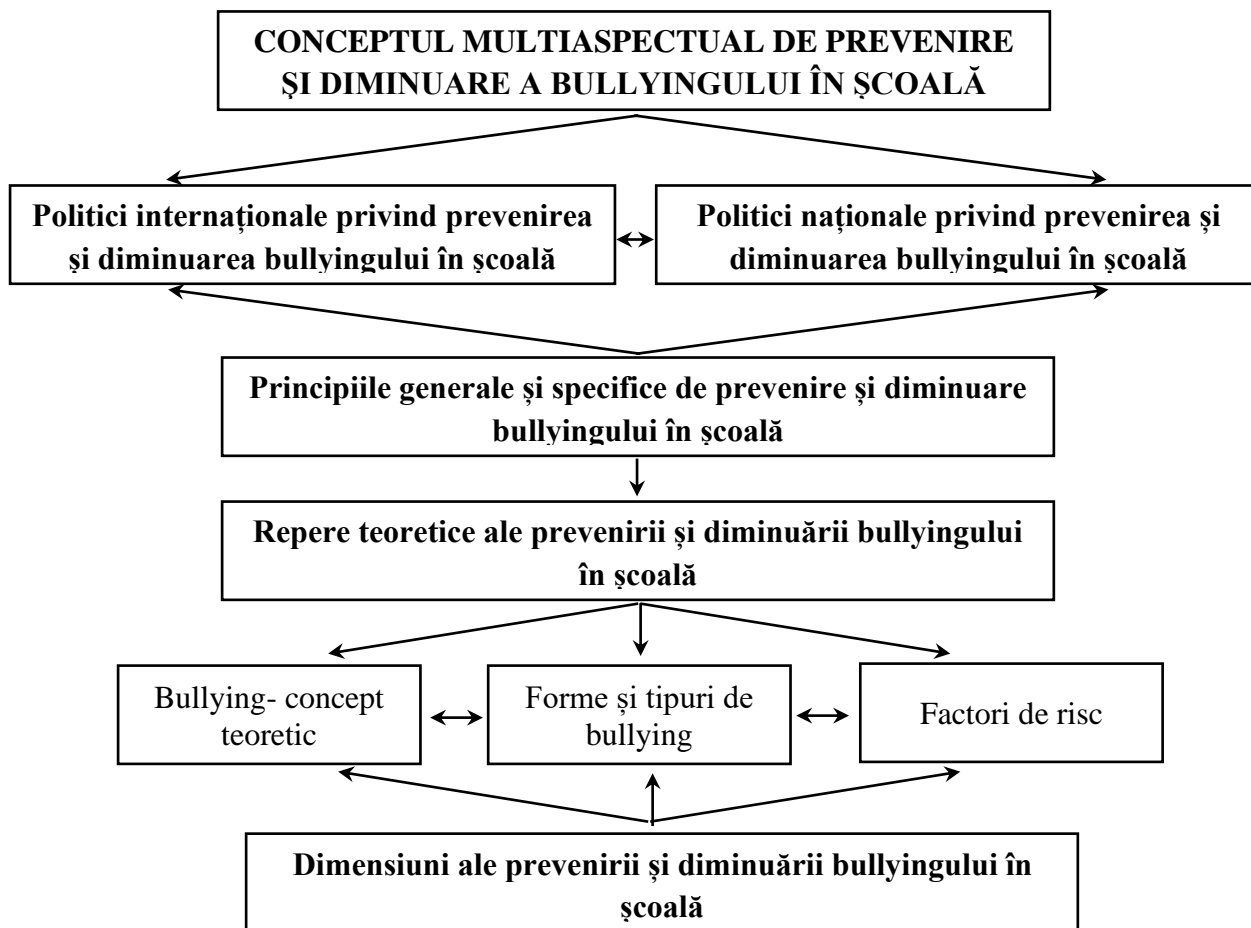

Fig.2.2. Componentele constitutive ale conceptului multiaspectual al prevenirii și diminuării comportamentului agresiv de tip bullying în instituțiile de învățământ
(*sursa*: elaborată de autor)

Fiecare componentă în structura dată are funcția sa și este în corelație cu celelalte componente. Componentele Politici internaționale și Politici naționale au generat un sistem de principii generale privind prevenirea și diminuarea bullyingului în școală, care la rândul lor, au generat un sistem de repere teoretice privind bullyingul și prevenirea și diminuarea acestui fenomen: definiția bullyingului ca formă specifică de manifestare a agresivității; forme și tipuri de bullying, factori de risc. Componenta dimensiunile ale prevenirii și diminuării bullyingului în școală- famili, școală, comunitate apar în două ipostaze ca factori ce provoacă agresivitatea elevilor și ca factor de prevenire și diminuare a acestui fenomen.

Componenta praxiologică a prevenirii și diminuării comportamentului agresiv de tip bullying implică un sistem de strategii, prezentate în Figura 2.3.

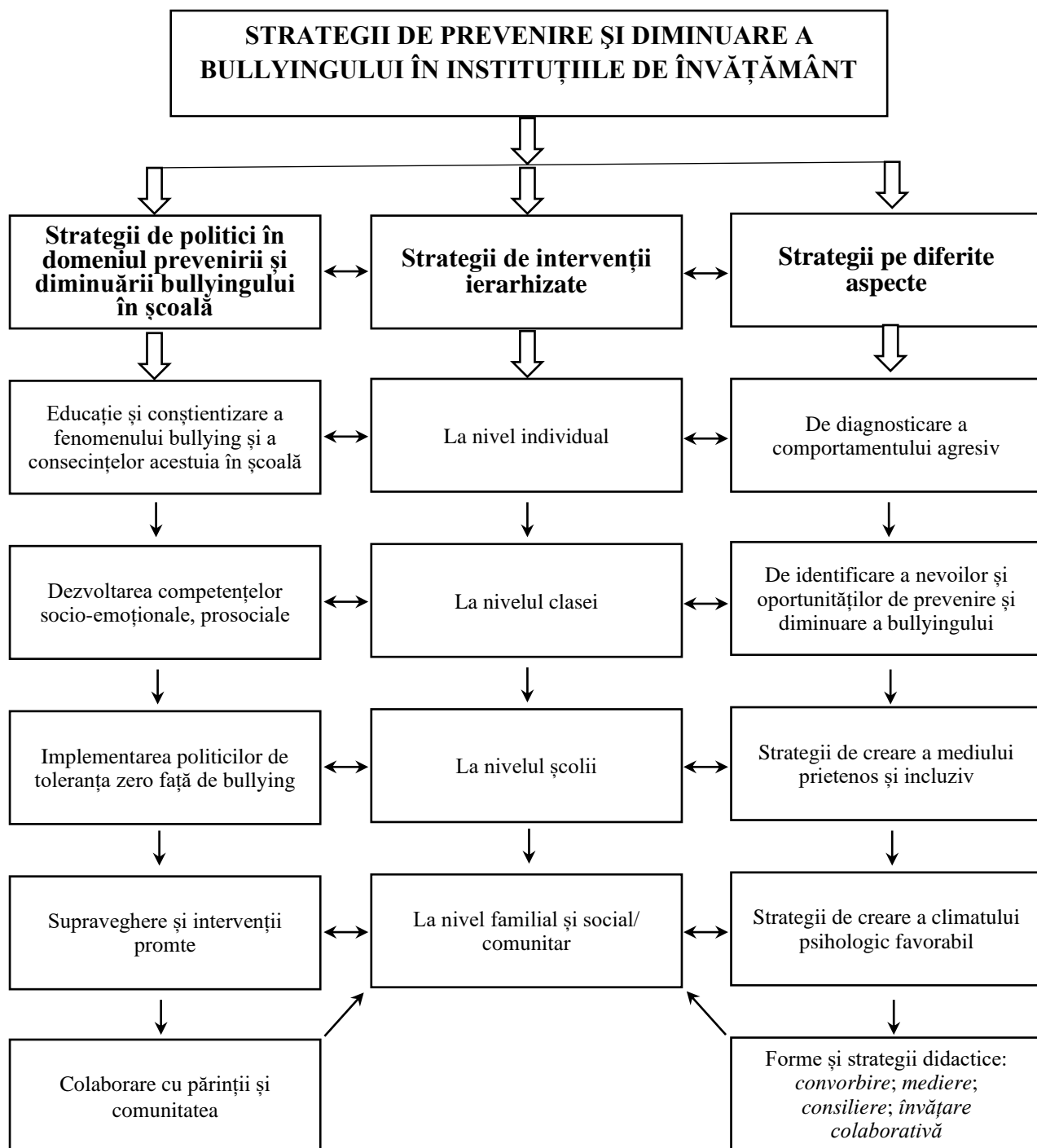

Fig.2.3. Sistemul de strategii de prevenire și diminuare a bullyingului în școală

(sursa: elaborată de autor)

Aceste strategii de acțiuni pot fi structurate pe două direcții:

- *Direcția informativ-formativă și preventivă* la nivel de instituție de învățământ și la nivel de clasă care are ca obiect de intervenție elevi, profesori, părinți și are ca scop-conștientizarea consecințelor unor acte de agresivitate de tip bullying.

Direcția de identificare a elevilor aflați în situație de risc și aplicarea strategiilor respective de intervenție.

În **Capitolul 3 Demersul experimental privind prevenirea și diminuarea comportamentului agresiv de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal** se prezintă designul experimentului pedagogic, se descriu pe larg etapele și conținutul experimentului pedagogic, se analizează rezultatele obținute în cadrul experimentului pedagogic.

Experimentul pedagogic s-a desfășurat în: liceele din România: 1) Liceul Industrial Construcții de Mașini, localitatea Pitești, județul Argeș; 2) Liceul Teoretic „Ion Cantacuzino”, localitatea Pitești, județul Argeș; 3) Liceul Teoretic „ASTRA”, localitatea Pitești, județul Argeș.

În experiment au luat parte: 120 elevi și 32 cadre didactice.

Diagnosticarea inițială a nivelului de manifestarea a agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal, dar și a percepției acestui fenomen de către subiecții implicați în cercetare a avut loc în conformitate cu următoarele variabile:

1. variabile privind percepția de către profesori a gravității agresiunii de tip bullying și reacția față de agresorii și victime;
2. variabile privind manifestarea comportamentelor violente în mediul școlar (percepția elevilor);
3. variabile privind frecvența actelor de violență în mediul școlar (percepția profesorilor);
4. variabile privind influența climatului psihologic al școlii/clasei asupra agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal;
5. variabile privind eficiența metodelor și tehnicilor de prevenire și diminuare a agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ.

Organizarea experimentului formative privind prevenirea și diminuarea agresivității de tip bullying presupune realizarea a două obiective generale:

1. Formarea continuă a cadrelor didactice și a psihologilor școlari din liceele experimentale din perspectiva prevenirii și diminuării comportamentului agresiv de tip bullying a elevilor liceeni, având ca finalitate competențele specific de mediere și consiliere a elevilor implicați și neimplicați în acte de agresivitate.
2. Formarea la elevi a comportamentelor prosoziale în cadrul clasei, școlii și în afara școlii.

Programul de formare profesională continuă privind prevenirea și diminuarea agresivității de tip bullying include subiectele: conceptul și specificul comportamentului agresiv de tip bullying, caracteristicile agresorului și al victimelor, factorii ce generează comportamentul agresiv la elevii liceeni, consecințele bullyingului, competențele necesare cadrelor didactice și psihologilor în vederea prevenirii și diminuării bullyingului, strategii de prevenire și diminuare a agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal cu referire la agresori și victime.

Programul de formare a elevilor cuprinde un ansamblu de activități privind: inițierea în problematica bullyingului în rândul elevilor, autocunoașterea și dezvoltarea personală, formarea de abilități prosociale de cunoaștere și a stimei de sine, rezolvarea conflictelor etc.

În continuare prezentăm unele rezultate obținute la etapa *preexperimentală* și *postexperimentală* conform unor variabile.

Tabelul 3.1. Percepția gravității agresiunii de către cadrele didactice și psihologi

Tipul de agresiune	preexperiment			postexperiment		
	<i>foarte grav</i>	<i>grav</i>	<i>oarecum grav</i>	<i>foarte grav</i>	<i>grav</i>	<i>oarecum grav</i>
Agresiunea fizică	65.62%	28.13%	6.25%	74.25%	20.25%	5.50%
Agresiune verbală	73.75%	13.12%	9.12%	89.75%	7.25%	3.00%
Agresiunea relațională	75%	18.75%	6.25%	76.50%	20.25%	3.25%

Analiza comparativă a datelor obținute în urma aplicării chestionarului respectiv – itemul percepția gravității a actelor de agresiune la etapa preexperiment și etapa postexperiment ne permite să constatăm:

1. A crescut numărul de profesori care percep agresiunea fizică ca una foarte gravă de la 65.62% la 74.25% și respectiv a scăzut numărul de profesori care percep agresiunea fizică ca una oarecum gravă de la 6.50% la 5.50%.
2. A crescut și numărul de profesori care percep agresivitatea verbală ca una foarte gravă de la 73.75% la 89.75%, și respectiv a scăzut numărul de profesori care percep agresiunea verbală ca una „oarecum gravă” de la 7,25% la 3%.
3. Nesemnificativ a crescut numărul de profesori care percep agresivitatea relațională ca una foarte gravă de la 75% la 76.50%. Totodată s-a micșorat numărul de profesori care percep agresiunea relațională ca una „oarecum gravă”, de la 6,25% la 3,25%. Trebuie de menționat că numărul de profesori care percep agresivitatea ca una „gravă” nu a deviat semnificativ de la etapa preexperimentală și etapa postexperimentală. Excepție face percepția lor a agresivității verbale ca una „gravă”, de la 13,12% la 7,25%. Majoritatea cadrelor didactice au trecut din acest grup de respondenți în grupul care a apreciat agresivitatea verbală ca una foarte gravă, constatând impactul psihologic al actului de agresivitate asupra victimei.

Tabelul 3.2. Probabilitatea reacției față de agresor implicat în acte de agresivitate

Tipul de agresiune	preexperiment					postexperiment				
	<i>Foarte grav</i>	<i>Probabil</i>	<i>Oarecum probabil</i>	<i>Nehotărât</i>	<i>Puțin probabil</i>	<i>Foarte grav</i>	<i>Probabil</i>	<i>Oarecum probabil</i>	<i>Nehotărât</i>	<i>Puțin probabil</i>
Agresiunea fizică	35.25%	28.13%	6.25%	18.75%	15.62%	45%	34.25%	8.25%	12.75%	0%
Agresiune verbală	56.25%	9.37%	28.12%	6.25%	0%	67.27%	15.25%	6.50%	1.0%	0%
Agresiunea relațională	37.5%	28.12%	25%	9.37%	0%	55.7%	35%	6.50%	1.0%	0%

Tabelul 3.3. Probabilitatea reacției față de victima implicată în acte de agresivitate

Tipul de agresiune	preexperiment					postexperiment				
	<i>Foarte probabil</i>	<i>Probabil</i>	<i>Oarecum probabil</i>	<i>Nehotărât</i>	<i>Puțin probabil</i>	<i>Foarte probabil</i>	<i>Probabil</i>	<i>Oarecum probabil</i>	<i>Nehotărât</i>	<i>Puțin probabil</i>
Agresiunea fizică	28.12%	15.62%	6.25%	53.12%	3.12%	54%	15.75%	8.25%	30.25%	0%
Agresiune verbală	84.37%	6.25%	6.25%	0%	6.25%	86.30%	6.0%	6.30%	0%	4.0%
Agresiunea relațională	68.75%	6.25%	9.37%	15.62%	0%	79.75%	8.25%	12%	0%	0%

Analiza comparativă a datelor obținute în urma aplicării chestionarului respectiv – itemul reacția față de agresorul implicat în actul de agresiune și itemul – reacția față de victima implicată în actul de agresiune ne-a permis să constatăm și să formulăm următoarele:

1. A crescut numărul de cadre didactice și psihologi care au remarcat că foarte probabil se vor implica în actul de agresiune cu referire la agresor de la 31.25 – etapa preexperimentală la 45 – etapa postexperimentală (agresiune fizică), de la 56.25% la 67.25% (agresiune verbală), de la 37.5% la 57.5% (agresiune relațională). A crescut și numărul de cadre didactice care au afirmat că probabil se vor implica în actul de agresiune: fizică, verbală și relațională în diferite forme. Semnificativ a scăzut numărul de cadre didactice nehotărâte și a celor care nu se vor implica în actul de agresiune.
2. A crescut și numărul de cadre didactice care se vor implica în actul de agresiune cu referire la victima, foarte probabil – de la 28.12% la 54% (agresiune fizică), de la 84.37% la 86.30% (agresiune verbală), de la 68.75% la 79.75% (agresiune relațională).

Și ultima prezentare a rezultate chestionării elevii și profesorilor ține de identificarea influenței climatului psihologic al clasei/ școlii asupra prevenirii și diminuării comportamentului agresiv de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal.

Analiza statistică realizată în baza Wilcoxon Signed Ranks. Rezultatele testului se prezintă în următoarele Tabele 3.4 și 3.5.

Tabelul 3.4. Climatul psihologic al clasei vs prevenirea și diminuarea comportamentului agresiv în licee (chestionar pentru elevi)

	Cum crezi climatul psihologic al clasei asigura siguranta si sprijinul emotional, post - Cum crezi climatul psihologic al clasei asigura siguranta si sprijinul emotional, pre	Te simti confortabil in comunicarea cu colegii, post - Te simti confortabil in comunicarea cu colegii, pre	Cum crezi coeziunea si colaborarea intre elevi asigura un comportament pozitiv, post - Cum crezi coeziunea si colaborarea intre elevi asigura un comportament pozitiv, pre	Cum crezi climatul psihologic al clasei favorizeaza relatiile interpersonale, post - Cum crezi climatul psihologic al clasei favorizeaza relatiile interpersonale, pre	Cum crezi climatul psihologic este incluziv pentru toti elevii, post - Cum crezi climatul psihologic este incluziv pentru toti elevii, pre	Cum crezi climatul psihologic al clasei poate influenta pozitiv asupra comportamentului agresiv al elevilor, post - Cum crezi climatul psihologic al clasei poate influenta pozitiv asupra comportamentului agresiv al elevilor, pre	Cum crezi comportamentul agresiv a unor elevi din clasa influenteaza negativ asupra climatului psihologic, post - Cum crezi comportamentul agresiv a unor elevi din clasa influenteaza negativ asupra climatului psihologic, pre
Z	-,365 ^b	-,816 ^b	0,748	0,844	0,484	-,365 ^b	-,447 ^b
p	0,017	0,041	0,031	0,028	0,022	0,047	0,025

Tabelul 3.5. Climatul psihologic al clasei vs prevenirea și diminuarea comportamentului agresiv în licee (chestionar pentru cadre didactice)

	Cum credeti climatul psihologic al clasei asigura siguranta elevilor, post - Cum credeti climatul psihologic al clasei asigura siguranta elevilor, pre	Cum credeti elevii clasei respective se simt confortabil in comunicarea intre ei, post - Cum credeti elevii clasei respective se simt confortabil in comunicarea intre ei, pre	Cum credeti coeziunea si colaborarea intre elevi asigura un comportament pozitiv, post - Cum credeti coeziunea si colaborarea intre elevi asigura un comportament pozitiv, pre	Cum credeti climatul psihologic al clasei favorizeaza relatiile interpersonale, post - Cum credeti climatul psihologic al clasei favorizeaza relatiile interpersonale, pre	Cum credeti climatul psihologic este incluziv pentru toti elevii, post - Cum credeti climatul psihologic este incluziv pentru toti elevii, pre	Apelati la mecanisme de imbunatatire a climatului psihologic privind prevenirea si diminuarea agresivitatii elevilor, post - Apelati la mecanisme de imbunatatire a climatului psihologic privind prevenirea si diminuarea agresivitatii elevilor, pre	Comportamentul agresiv al unor elevi influenteaza negativ asupra climatului psihologic al clasei, post - Comportamentul agresiv al unor elevi influenteaza negativ asupra climatului psihologic al clasei, pre
Z	-0,489 ^b	-,577 ^c	-0,576 ^b	-,272 ^c	1,433 ^b	-1,342 ^d	-1,244 ^b
p	0,031	0,048	0,028	0,049	0,028	0,018	0,038

E de menționat că la etapa postexperimentală și la elevi și la cadrele didactice s-au schimbat viziunile privind rolul climatului psihologic în prevenirea și diminuarea comportamentelor agresive în licee. Datele statistice arată că schimbările sunt semnificative.

Analiza comparativă și generalizarea rezultatelor obținute în cele două etape a experimentului pedagogic (preexperiment și postexperiment formativ) arată că manifestările comportamentelor agresive în liceele experimentale își reduc considerabil frecvența, iar Programul de prevenire și diminuare a comportamentelor agresive, inclusiv de tip bullying are efecte pozitive asupra elevilor liceeni, cadrelor didactice implicați în acest proces, dar și asupra climatului psihologic în clasele respective.

Cu referire la elevi, manifestările comportamentelor agresive în mediul școlar s-au redus în raport cu diferiți indicatori; cu referire la cadrele didactice, comportamentul lor agresiv față de elevi s-a redus de la 5,83% la 3,5%, s-a majorat numărul de cadre didactice care percep agresivitatea fizică, verbală ca gravă și foarte gravă, ceea ce a generat implicarea lor mai activă în procesul de prevenire și diminuare a comportamentelor agresive în liceele experimentale. Cu referire la climatul psihologic al clasei de elevi-liceeni, în urma formării comportamentelor prosoziale și psihosociale a elevilor, dar și consilierii psihopedagogice a elevilor implicați în acte de agresiune, și în urma formării continue a cadrelor didactice implicați în experiment, climatul psihologic al claselor liceale s-a îmbunătățit, a devenit mai prietenos, mai incluziv, mai sigur, mai favorabil pentru comunicare și relaționare.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

1. Logică a cercetării date a generat necesitatea de a defini și de a realiza o încadrare corectă a noțiunii de bullying în diversitatea accepțiunilor înrudite acestui concept: violență, agresivitate comportament deviant, se constată dificultatea formularea unei definiții unanim acceptate din cauza complexității acestui tip de comportament agresiv și a numeroaselor forme de manifestare. Noi acum pornim de la analiza mai multe abordări și definiții ale comportamentului agresiv de tip bullying și am propus o definiție proprie care conține o caracteristică de bază - hărțuire repetată. Bullyingul este o interacțiune în care agresorul manifestă în mod repetat un comportament agresiv cu inițiativa de a provocat suferință victimei.
2. Analiza diferitor teorii cu privire la conduitele agresive din diferite perspective: 1) lingvistică (teoriile constituționale, teoriile de natură biochimică, teoriile etologice); 2) psiho-socială (teoria personalității, teoria frustrare-agresivitate, teoria învățării sociale); 3) sociologică (teorii ecologice, teoria asociațiilor diferențelor, teoria conflictului de culturi, teoria a etniilor), au condus la identificarea reperelor care au stat la baza conceptului nostru de prevenire și diminuare a agresivității de tipul de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal.

3. Pornind de la teoriile expuse potrivit căreia elevii sunt în permanente interacțiuni în diferite contexte și la diferite niveluri am identificat factori de risc generatoare de comportamente agresive: Caracteristici individuale ale agresorului și a victimei, familia, școala, societatea. Cunoașterea interacțiunii acestor factori creează premise de stabilire a mecanismelor de prevenire și diminuare a comportamentelor agresive de bullying.
4. Analiza problemei de cercetare în contextul teoriilor respective și ca factor de risc ne-a permis să stabilim ca agresivitatea în genere și cea de bullying reprezintă rezultatul intercondiționării factorilor de risc cu particularitățile de manifestare a agresivității de bullying la elevii liceeni, dar și rezultatul influențelor interne (școală) și al celor externe (familia, comunitatea).
5. Cadrul analitic al fenomenului de agresivitate de tip bullying și a modalităților de prevenire și diminuarea acestui fenomen a devenit un reper privind conceptualizarea combaterii bullyingului în școală: definirea bullyingului, principii de prevenire și diminuarea bullyingului în școală, factorii și condițiile ce determină prevenirea și diminuarea fenomenului. Conceptul de prevenire și diminuare a bullyingului este un construct teoretic poli-aspectual și multidisciplinar care include școala, familia, comunitatea și este unul deschis spre dezvoltare și adaptare în raport cu contexte în permanentă schimbare.
6. Demersul praxiologic privind combaterea agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal reprezintă coordonata aplicativă a conceptului teoretic realizată prin elaborarea și implementarea experimentală a Programului de prevenire și diminuare a agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal. Conținutul Programului poate fi extrapolat și pentru alte contexte ale sistemului de învățământ din România și Republica Moldova, dar și alte țări.
7. Experimentul pedagogic în cadrul cercetării reprezintă o dimensiune și o modalitate (metodă) de validare a conceptului și a Programului de prevenire și diminuare a agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal. În cadrul experimentului au fost evaluate: nivelul de manifestare a agresivității la elevii-liceeni; atitudinea cadrelor didactice față de agresori și față de victime; reacțiile de intervenție a cadrelor didactice în acte de agresiune etc. Participarea cadrelor didactice la formarea continuă a adus la schimbări pozitive pe mai multe aspecte: percepția gravității agresiunii fizice, verbale și relaționale; înțelegerea mai profundă a fenomenului de bullying; identificarea strategiilor de prevenire și diminuare a comportamentelor agresive de tip bullying relevante contextelor și a particularităților individuale a agresorului și a victimei. Iar participarea elevilor în formări speciale a condus la prevenirea și diminuarea actelor de agresiune în liceele experimentale.
8. Așadar, modul în care a fost prezentată componenta teoretică/conceptuală, valoarea referințelor utilizate, demersul praxiologic al cercetării vor contribui la creșterea gradului de conștientizare și implicare a cadrelor didactice, a părinților, a factorilor de decizie din sistemul educațional privind gravitatea și consecințele actelor de agresiune.

9. Prin prizma rezultatelor obținute și în temeiul valorilor teoretice și praxiologice produse în cercetare **problema științifică importantă** care rezidă în identificarea modalităților de prevenire și diminuare a bullyingului în instituțiile de învățământ liceal este soluționată prin abordarea demersurilor analitice, conceptuale, metodologice și experimentale.

10. Contribuții personale:

- (1) Originalitate a cercetării rezidă în abordarea poli-aspectuală și poli-factorială a problemei de agresivitate de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal și în redefinirea acestui fenomen din perspectiva biologică, psihologică, socială și educațională, în încadrarea conceptuală a termenului de bullying în ansamblul noțiunilor înrudite și determinarea clară a acestora, eliminând astfel confuziile terminologice utilizate în practica educațională.
- (2) Se încadrează în contribuția personală și analiza comparativă a cercetărilor de actualitate în domeniul bullyingului reflectând aspectele: factorii de risc, teoriile agresivității, forme de manifestare a agresivității de tip bullying, diagnosticarea comportamentului agresiv de tip bullying.
- (3) O contribuție personală o constituie fundamentare a conceptului multiaspectual de prevenire și diminuarea comportamentului agresiv a elevilor liceeni: condiții, factori, principii, strategii. Conceptul respectiv reprezintă un cadru valoric care dezvoltă teoria prevenirii și diminuării agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ.
- (4) O altă contribuție personală ține de identificarea instrumentelor de cercetare testat empiric în liceele din România. Acest instrumentul măsoară nu numai gravitatea percepute și relațiile profesor față de agresor și victimele agresiunilor ci și caută și frecvența actelor de agresiune în instituțiile de învățământ liceal.
- (5) Considerăm ca o contribuție majoră alături de conceptul abordat și fundamentat, ține de elaborarea Programului de prevenire și diminuarea comportamentelor agresive de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal. Programul care este elaborat în corespundere cu prevederile conceptuale și metodologice de prevenire și diminuare a comportamentului agresiv de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal și se îndreaptă spre formarea cadrelor didactice, elevilor și părinților din perspectiva prevenirii bullyingului în școală.
- (6) Considerăm ca fiind o contribuție personală o constituie conceptul de selectare și aplicare a strategiilor de prevenire și diminuarea a bullyingului în școală în raport cu particularitățile individuale ale subiecților implicați în actul de agresiune, factori de risc și contexte reale în care se produce actul de agresivitate.
- (7) Elaborarea Curriculumului privind prevenirea și diminuarea bullyingului în școală de o nouă generație pentru cadrele didactice și formatori.

11. Limitele cercetării

În realizarea cercetării s-au conturat și unele limitări:

- Complexitatea problemei a redus posibilitatea de a implica mai eficient părinții și comunitatea în cercetare, aceștia fiind factori importanți în prevenirea și diminuarea bullyingului în școală.
- Cadrele didactice din licee nu au în funcție directă prevenirea și diminuarea comportamentului agresiv a elevilor.
- În cercetare nu au fost incluse și liceele din mediul rural.

12. Rezultatele cercetării generează următoarele **recomandări** și **direcții de cercetare** pe viitor.

✓ *Recomandări la nivel de politici educaționale:*

- Introducerea în documente de politici educaționale a obiectivului de prevenire și diminuarea agresivității în școală ca un obiectiv prioritar.
- Organizarea unor cercetări științifice la nivel național privind starea și diminuarea agresivității în instituțiile de învățământ.

✓ *Recomandări pentru cadrele didactice, psihologi și consilierii școlari:*

- Reliefaarea formării profesionale sistemice a cadrelor didactice, a consilierilor și psihologilor școlari privind prevenirea și diminuarea comportamentelor agresive în instituțiile de învățământ.
- Implicarea cadrelor didactice, psihologilor și consilierilor școlari în elaborarea și implementarea strategiilor și Programelor de combatere a agresivității în școală.
- Stimularea cadrelor didactice, psihologilor și consilierilor școlari privind participare activă în combaterea fenomenului de agresivitate în școală.

✓ *Recomandări pentru liceeni:*

- Solicitarea de consiliere în situații de risc;
- Participarea activă în activități ce țin de problematica bullyingului;
- Includerea elevilor în diferite proiecte de dezvoltare personală și formare de competențe prosociale.

✓ *Recomandări pentru părinți:*

- Participarea în realizarea parteneriatului familie-școală, inclusiv pe dimensiunea prevenirii și diminuării comportamentelor agresive a elevilor.
- Includerea părinților în diferite traininguri privind prevenirea și diminuarea comportamentelor agresive în școală.
- Implicarea părinților în elaborarea Programelor de prevenire și diminuare a agresivității în școală.

13. Direcțiile ulterioare de cercetare a problematicii bullyingului sunt multiple:

- examinarea percepțiilor și reacțiilor elevilor față de agresori și victime;
- rolul elevilor-liceeni în provocarea prevenirii și diminuării actelor de agresiune;
- rolul sportului în prevenirea și diminuarea actelor de agresiune;
- diversificarea formelor și strategiilor educaționale de prevenire și diminuare a actelor de agresiune;
- comunicarea interpersonală ca factor de prevenire și diminuare a agresivității etc.

Aceste recomandări și direcții de cercetare pentru viitor vin să sprijine politicile de prevenire și diminuare a comportamentelor agresive de tip bullying în instituțiile de învățământ.

BIBLIOGRAFIE

În limba română:

1. BALAN, C. *Cauzalitatea și factorii de risc ai agresivității și violenței școlare*. Revista Studia Universitatis Moldaviae. Seria „Științe ale Educației”, Categoria B, Chișinău: CEP USM, nr. 9(159), 2022b. pp. 50-55, ISSN 1857-2103; ISSNc 2345-1025.
2. BALAN, C. *Educația împotriva violenței școlare prin activități nonformale*. În: volumul Conferinței Multidisciplinare Internațională „Speciali, dar ... egali”, Dolj, 2019b. pp. 308 – 311. ISBN: 978-973-0-29058-5.
3. BALAN, C. *Necesitatea prevenirii și controlului agresivității și violenței școlare*. În: volumul Conferinței Științifice Naționale cu participare Internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău: CEP USM, 2020b. pp. 46 – 49. ISBN: 978-9975-152-53-2. ISBN: 978-9975-152-54-9.
4. BALAN, C. *Violența școlară – o problemă globală*. În: volumul Conferinței Științifice Internaționale „Formarea inițială și continuă a psihologilor în domeniul protecției copilului față de violență”, Chișinău: Universitatea Pedagogică de Stat „I. Creangă”, 2018. pp. 311 – 316. ISBN 978-9975-134-29-3.
5. BALAN, C. *Violența școlară și impactul variabilelor socio-demografice asupra acesteia*. În: *Metodologii contemporane de cercetare și evaluare, Științe Sociale și ale Educației*. Chișinău: CEP USM, 2021a. pp. 3-8. ISBN 978-9975-159-16-6.
6. BALAN, C.; GUȚU, Z. *Strategii de prevenție și intervenție aplicabile în vederea reducerii sau diminuării agresivității și violenței școlare*. În: volumul Conferinței Științifice Naționale cu participare Internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău: CEP USM, 2019a. p. 74 – 76. ISBN: 978-9975-149-50-1.
7. BODRUG-LUNGU, V.; GRĂDINARU, I.; GORCEAG, L.; GÂNDEA, D.; SÂRBU, S.; TRIBOI, I. *Manual de instruire a specialiștilor în lucrul cu agresorii familiari*. Chișinău: Pontos, 2018. 224 p. ISBN: 978-9975-51-820-8.
8. DÉBARBIEUX, E. *Violența în școală: o provocare mondială?* Iași: Institutul European, 2010. 244 p. ISBN: 978-973-611-688-9.
9. **GEORGESCU, I.-C.** *Prevenirea și diminuarea comportamentului agresiv de tip bullying: cadrul teoretic și praxiologic*. În: Revista „STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE”, Seria „Științe ale Educației”, Categoria B, Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2023/2024, nr.9(169), p.165-160, ISSN 1857-2103. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/165-170_20.pdf
10. GRĂDINARU, C., STĂNCULESCU, D., MANOLE, M. *Bullying-ul în rândul copiilor*. Studiu sociologic la nivel național. Salvați Copiii, 2016.
11. GUȚU, V. *Pedagogie*. Chișinău: CEP USM, 2013. 508 p. ISBN 978-9975-71-450-1. **37**
12. JIGĂU, M.; LIICEANU, A.; PREOTEASA, L. (coord.). *Violența în școală*. Buzău: Alpha MDN, 2006. 228 p. ISBN (10): 973-7871-47-2; ISBN (13): 978-973-7871-47-3.
13. LOSÎI, E. *Specificul manifestării și modalități de diminuare a comportamentului agresiv la preadolescenții contemporani*. Chișinău: UPS „I. Creangă”, 2004. 45 p.
14. MITROFAN, N. *Agresivitatea umană*. În: Neculau, A. (coord.), *Psihologie socială. Aspecte contemporane*, Iași: Polirom, 1996. 434 p.
15. NEAMȚU, C. (2001) *Conduite agresive în școală*. În: Șoitu, L.; Hăvârneanu, C. *Agresivitatea în școală*. Iași: Institutul European, 2001, pp. 19-48, ISBN: 973-611-168 -7.
16. PĂUNESCU, C. *Agresivitatea și condiția umană*. București: Tehnică, 2001. 228 p. ISBN 973-31-0642-9.
17. POTÂNG, A.; BOTNARI, I. *Teorii explicative ale agresivității*. În: Revista „Studia

- Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe ale Educației”, Categoria B, Chișinău: CEP USM, 2018, nr. 5 (115) , p. 125-128, ISSN 1857-2103.
18. RACU, Iu.; GANGAN, T. *Studiu experimental al agresivității la elevii din ciclul primar. În: Revista Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială*, 2013, nr. 4 (33), pp. 30-40. ISSN 1857-0224.
 19. RADU, I.; ILUȚ, P. *Atitudini, valori, comportament. În: Radu, I. (coord.), Psihologie socială. Cluj-Napoca: Exe, 1994. 345 p.*
 20. RĂDULESCU, S., BANCIU, D., (1990) *Introducere în sociologia delincvenței juvenile, București: Medicală, 163 p.*
 21. SĂLĂVĂSTRU, D. *Psihologia educației*. Iași: Polirom, 2004. 288 p. ISBN 973-681-553-6.
 22. SĂLĂVĂSTRU, D. *Violența în mediul școlar. În: Ferreol, G. & Neculau, A. (Eds.), Violența. Aspecte psihosociale. Iași: Polirom, 2003, pp. 119 – 137. ISBN 973-681-261-8.*
- În limba engleză:**
23. CHARACH, A., PEPLER, D. & ZIEGLER, S. *Bullying at school: A Canadian perspective. Education Canada, 1995, 35, pp. 12-18.*
 24. CRAIG, W.M.; PEPLER, D.J. *Understanding bullying: from research to practice. Canadian Psychology, 2007, 48 (2), pp. 86-93.*
 25. HAYES, R., HERBERT, C. *Rising above bullying. 2011, 192 p. ISBN: 978-184-9051-123-1.*
 26. OLWEUS, D. *Aggression in the Schools: Bullies and Whipping Boys, Washington D.C: Hemisphere, ISBN 0470993618, 9780470993613, 218 p.*
 27. OLWEUS, D. *Bullying at school: What we know and what we can do. Cambridge, MA: Wiley-Blackwell, 1993. 152 p. ISBN-13 978-0631192411; ISBN-10 978-0631192417.*
 28. RIGBY, K. *Bullying in schools: and what to do about it. ACER Press, 2007. 145 p. ISBN 978-086431-447-5.*
 29. ROLAND, E. *School influences on bullying. Durham: University of Durham, 1998.*
 30. STEPHENSON, P. & SMITH, D. *Practical approaches to bullying. London: David Foulton Publishers, 1987.*
 31. WEBSTER D, V. *So many Everests. 212 p.*
- Documente de politici & e-Bibliografie:**
32. *American Psychological Association (APA), (2013). Bullying. (Accesat: 10.12.2024). Disponibil: <https://www.apa.org/topics/bullying>*
 33. *Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 10 de septembrie 1948. (Accesat: 10.08.2019). Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/22751>*
Disponibil:
https://violenceagainstchildren.un.org/sites/violenceagainstchildren.un.org/files/document/publications/tackling_bullying_from_schoolyard_to_cyberspace_low_res_fa.pdf
 34. *Raportul tematic ONU. Ending the torment: tackling bullying from the schoolyard to cyberspace. New York: UNON, 2016. 174 p. (Accesat: 19.03.2022).*
 35. *Rapport Mondial sur la violence et la santé. KRUG, E.; DAHLBERG, I.; MERCY, J.; ZWI, A. & RAFAEL, L. (eds.). OMS, Genève, 2002. (Accesat: 19.08.2019). Disponibil: <http://whqlibdoc.who.int/hq/2002/9241545615.pdf>*
 36. *Rezoluția Parlamentului European din 21 iunie 2007 privind Delincvența juvenilă- rolul femeilor, familiei și societății. (Accesat: 25.04.2020). Disponibil: <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2007-0212+0+DOC+XML+V0//RO>*

LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI

Articole în reviste științifice din Registrul Național al revistelor de profil (cu indicarea categoriei)

1. **GEORGESCU, I.-C.** *Prevenirea și diminuarea comportamentului agresiv de tip bullying: cadrul teoretic și praxiologic.* În: Revista „STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE”, Seria „Științe ale Educației”, Categoria B, Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2023/2024, nr.9(169), p.165-160, ISSN 1857-2103, **0,54 c.a.**
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/165-170_20.pdf
2. **GEORGESCU, I.-C., GUȚU, VI.** *Climatul psihologic al clasei – factor de prevenire și reducere a agresivității școlare.* În: Revista „STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE”, Seria „Științe ale Educației”, Categoria B, Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2024, nr.5(175), p.78-84, ISSN 1857-2103, **0,71 c.a.**
https://educational.studiamsu.md/wp-content/uploads/2024/10/11_Georgescu_Gutu.pdf
3. **GEORGESCU, I.-C.** *Aggressive bullying-type behaviour: approaches, characteristics, consequences.* În: Revista „STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE”, Seria „Științe ale Educației”, Categoria B, Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2024, nr.5(175), p.85-91, ISSN 1857-2103, **0,61 c.a.**
https://educational.studiamsu.md/wp-content/uploads/2024/10/12_Georgescu.pdf
4. **GEORGESCU, I.-C.** *Manifestations of bullying-type aggressiveness: forms, types and methods of diagnosis.* În: Revista „STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE”, Seria „Științe ale Educației”, Categoria B, Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2024, nr.9(179), p.170-176, ISSN 1857-2103, **0,57 c.a.**
https://educational.studiamsu.md/wp-content/uploads/2025/01/24_Georgescu.pdf
5. **GEORGESCU, I.-C.** *Reactualizarea teoriilor privind prevenirea și diminuarea bullyingului în instituțiile de învățământ.* În: Revista de teorie și practică educațională ”Didactica Pro...”, Chișinău, Centrul Educațional PRO DIDACTICA: Casa editorial-poligrafică „Bons Offices” S.R.L., 2024, nr.1(149), pp.29-32, ISSN 1810-6455, **0,45 c.a.**
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/29-32_53.pdf

Articole în lucrările conferințelor și altor manifestări științifice

- *în lucrările manifestărilor științifice internaționale (Republica Moldova)*
6. **GEORGESCU, I.-C.** Three-dimensional approach to preventing and reducing bullying in high schools. In: *Proceedings of CIEA 2023. The Sixth International Conference on Adult Education. Education for Peace and Sustainable Development*, November 9th-11th, 2023. Moldova State University, Chisinau, Republic of Moldova. Chisinau: CEP USM, 2023, p.100. ISBN: 978-9975-62-593-7, **0,69 c.a.**
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/100-100_50.pdf
 7. **GEORGESCU, I.-C.** Prevenire a delicvenței juvenile în mediul online: exress-studiu. In: *Materialele Conferinței științifice internaționale Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației*, Ed. Partea 2, 3 iunie 2022, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul, Republica Moldova. Tipografia "Centrografic" SRL, 2022, Vol.9, Partea 2, p.13-21. ISSN 2587-3563, **0,72 c.a.**
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/13-21_11.pdf

- *în lucrările conferințelor științifice naționale cu participare internațională (Republica Moldova)*
8. **GEORGESCU, I.-C.** Unele aspecte ale prevenirii și diminuării comportamentului agresiv la elevi. In: *Materialele Conferinței științifice naționale cu participare inter-națională Integrare prin cercetare și inovare*, dedicată Zilei Internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare, 9-10 noiembrie, 2023, Universitatea de Stat din Moldova. Chișinău: CEP USM, 2023, p.289-293. ISBN 978-9975-62-688-0, **0,40 c.a.**
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/289-293_18.pdf
 9. **GEORGESCU, I.-C., GUȚU, VI., BOLIEV, V.** Unele aspecte comparative ale competențelor din diferite țări cu cele din Republica Moldova. In: *Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională Integrare prin cercetare și inovare*, dedicată Zilei Internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare, Științe Sociale. 7-8 noiembrie, 2024, Universitatea de Stat din Moldova. Chișinău: CEP USM, 2024, p.500-507. ISBN 978-9975-62-687-3, **0,47 c.a.**
DOI: <https://doi.org/10.59295/spd2024s.68>
<https://conferinte.stiu.md/sites/default/files/evenimente/Culegerea%20de%20articole%20Seria%20C8%98tiin%C8%9Be%20sociale.pdf>
 10. **GEORGESCU, I.-C.** Prevenirea și diminuarea bullying-ului în licee: aspecte teoretice și metodologice. In: *Culegerea de articole științifice a Conferinței științifice naționale cu participare internațională "Integrare prin cercetare și inovare"*, dedicată Zilei Internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare, Științe Sociale. 6-7 noiembrie, 2025, Universitatea de Stat din Moldova. Chișinău: CEP USM, 2025, p.624-636. ISBN 978-9975-62-687-3, **0,80 c.a.**
DOI: <https://doi.org/10.59295/spd2025s.80>
https://cercetare.usm.md/wp-content/uploads/Culegerea-de-articole_Seria-Stiinte-Sociale_compressed.pdf

Teze în culegeri științifice

- *în lucrările conferințelor științifice naționale cu participare internațională*
11. **GEORGESCU, I.-C.** Delincvența juvenilă: unele abordări pedagogice, psihologice și psihosociale. În: *Rezumatele Conferinței științifice naționale cu participare internațională Integrare prin cercetare și inovare*, dedicată Zilei Internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare, 10-11 noiembrie, 2022, Universitatea de Stat din Moldova. Chișinău: CEP USM, 2022, p.95-97. ISBN 978-9975-62-471-8, **0,33 c.a.**
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/95-97_36.pdf

ADNOTARE

Georgescu Ioana-Corina „*Condiții pedagogice și sociale de prevenire și diminuare a agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal*”.

Teză de doctor în științe ale educației, Chișinău, 2026

Structura tezei: adnotări în două limbi, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie 137 surse, 3 anexe, 145 pagini, 24 figuri, 43 tabele. Rezultatele au fost publicate în 11 articole.

Cuvinte-cheie: agresivitate, bullying, violență, devianță, prevenirea bullying-ului, diminuare a bullying-ului, condiții pedagogice și sociale.

Obiectul cercetării: procesul de prevenire și diminuare a agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal.

Scopul cercetării constă în fundamentarea teoretică și praxiologică a prevenirii și diminuării agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal.

Obiectivele cercetării: analiza abordărilor pedagogice, psihologice și sociale privind agresivitatea de tip bullying în instituțiile de învățământ; stabilirea factorilor și condițiilor psihopedagogice și sociale ale prevenirii și diminuării agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ; fundamentarea unui concept tridimensional de prevenire și diminuare a agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal; elaborarea și fundamentarea unui program de prevenire și diminuare a agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal; elaborarea unui planning formativ în vederea pregătirii cadrelor didactice și manageriale pentru prevenirea și diminuarea agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal; validarea experimentală a Programului de prevenire și diminuare a agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal.

Ipoteza cercetării: Procesul de prevenire și diminuare a agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal va fi eficient în condițiile abordării inter-conexe (sociale, psihologice și pedagogice) a fenomenului de bullying și abordării tridimensionale a metodologiei de prevenire și diminuare a agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal (familie – școală – comunitate).

Noutatea și originalitatea cercetării rezidă în: abordarea problemei de agresivitate de tip bullying în instituțiile de învățământ ca fenomen determinant: a) pedagogic, psihologic și social, b) contextual și individual; definirea bullyingului ca un comportament agresiv care implică dorința de a face rău cuiva în mod intenționat și repetat, este o acțiune vătămătoare de utilizare dezzechilibrată și incorectă a puterii/ forței care aduce satisfacție agresorului și sentimentul de exprimare din partea victimei, care nu poate să se apere; elaborarea unei taxonomii ale teoriilor pedagogice, psihologice, biologice, sociale, privind fenomenul bullyingului și a modalităților de aplicare ale acestora în fundamentarea demersurilor praxiologice de prevenire și diminuare a bullyingului în școală; structurarea profilului elevului: a) agresor (dominant, reactiv, instrumental, pasiv), evidențiind trăsături specifice psihologice, sociale și individuale; b) victima (pasivă, provocatoare, accidentală), evidențiind trăsături specifice psihologice, sociale și individuale; generalizarea și dezvoltarea unor strategii de prevenire și diminuare a comportamentelor agresive de tip bullying ierarhizate (nivel individual, nivel al clasei, nivel al școlii, nivel familial și al comunității), dar și cele generate de finalitățile preconizate și nevoile individuale și contextuale de prevenire și diminuare a acestui fenomen; fundamentarea conceptului multidimensional de prevenire și diminuare a comportamentelor agresive de tip bullying, axat pe un sistem de principii generale, pedagogice, psihologice, sociale și contextuale; fundamentarea și elaborarea unui Program complex privind prevenirea și diminuarea comportamentelor agresive de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal, axat pe intervenții pedagogice, psihologice, sociale și manageriale, de evaluare și monitorizare a acestui proces; conceperea unui Curriculum pentru formarea continuă a cadrelor didactice și a psihologilor școlari din perspectiva formării competențelor de prevenire și diminuare a comportamentelor agresive de tip bullying în instituțiile de învățământ.

Problema științifică importantă soluționată în cercetare este obiectivitatea de rezultatele obținute privind eficientizarea procesului de prevenire și diminuarea a agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal, având la bază fundamente teoretice și praxiologice relevante demersului general al cercetării.

Semnificația teoretică a cercetării constă în: dezvoltarea demersurilor teoretice privind agresivitatea de tip bullying cu noi concepte și prevederi specifice manifestării bullyingului în învățământul liceal: dezvoltarea definiției de „bullying” în structura generală a fenomenului de agresivitate; precizarea și extinderea comportamentelor agresive specifice bullyingului; interpretarea condițiilor și a factorilor în interconexiune care generează apariția fenomenului de bullying în instituțiile de învățământ; dezvoltarea demersurilor teoretice (conceptualizarea) privind prevenirea și diminuarea agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal: a) interconexiunea abordărilor pedagogice, psihologice și sociale; b) abordare contextuală și individuală a fenomenului; c) abordare tridimensională: familie-școală-comunitate; conceptualizarea demersurilor praxiologice de prevenire și diminuarea a agresivității de tip bullying în instituțiile de învățământ liceal; corelarea strategiilor de prevenire și diminuarea a bullyingului în școală cu forme și gravitatea manifestării agresivității de către elevi-liceeni; definirea și formarea competențelor de prevenire și diminuare a bullyingului la manageri și cadrele didactice; transferul competențelor de prevenire și diminuare a bullyingului în școală în diferite contexte, inclusiv în contexte noi, legate de tehnologii informaționale etc.

Valoarea aplicativă a cercetării: rezultatele teoretice ale cercetării pot fi aplicate în elaborarea diferitor strategii și programe instituționale de diminuare și prevenire a agresivității de tip bullying la toate nivelurile sistemului de învățământ; rezultatele practice în mod real pot fi aplicate în procesul de prevenire și diminuare a agresivității de tip bullying în licee din România și Republica Moldova, dar și în alte țări prin transfer contextualizat; rezultatele teoretice și practice pot fi aplicate în formarea inițială și continuă a cadrelor didactice, manageriale și a psihologilor educaționali.

Aprobarea rezultatelor: Valoarea științifică și practică a rezultatelor cercetării a fost confirmată în cadrul conferințelor naționale și internaționale în cadrul lucrului în ateliere, în cadrul workshopurilor și activităților de formare profesională continuă a cadrelor didactice, a managerilor și a psihologilor. Totodată, aprobarea rezultatelor s-a confirmat prin publicarea articolelor științifice în reviste de specialitate.

Implementarea rezultatelor s-a realizat în liceele din România: Liceul industrial de Construcții și Mașini, Liceul teoretic Astra, Liceul Teoretic Cantacuzino, județul Argeș, România.

ANNOTATION

Georgescu Ioana-Corina „Pedagogical and Social Conditions for Preventing and Reducing Bullying-Type Aggressiveness in High School Education Institutions”.

PhD Thesis in Education Sciences, Chişinău, 2026

Thesis Structure: annotations in two languages, introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography with 137 sources, 3 appendixes, 145 pages, 24 figures, 43 tables. The results were published in 11 articles.

Keywords: aggressiveness, bullying, violence, deviance, bullying prevention, bullying reduction, pedagogical, psychological and social conditions.

Research Object: the process of preventing and reducing bullying-type aggressiveness in high school education institutions.

The **research purpose** is to provide a theoretical and praxiological foundation for preventing and reducing bullying-type aggression in high school educational institutions.

Research Objectives: analysis of pedagogical, psychological and social approaches to bullying-type aggressiveness in education institutions; establishment of psychopedagogical and social factors and conditions for preventing and reducing bullying-type aggressiveness in education institutions; substantiation of a three-dimensional concept for preventing and reducing bullying-type aggressiveness in high school education institutions; development and substantiation of a program for preventing and reducing bullying-type aggressiveness in high school education institutions; development of a training plan for training teaching and management staff to prevent and reduce bullying-type aggressiveness in high school education institutions; experimental validation of the Program for preventing and reducing bullying-type aggressiveness in high school education institutions.

Research Hypothesis: The process of preventing and reducing bullying-type aggressiveness in high school education institutions will be effective under the conditions of an inter-related approach (social, psychological and pedagogical) to the bullying phenomenon and a three-dimensional approach to the methodology for preventing and reducing bullying-type aggressiveness in high school education institutions (family - school - community).

The novelty and originality of the research lies in: addressing the problem of bullying-type aggression in educational institutions as a determining phenomenon: a) pedagogical, psychological and social, b) contextual and individual; defining bullying as an aggressive behavior that involves the desire to harm someone intentionally and repeatedly, is a harmful action of unbalanced and incorrect use of power/force that brings satisfaction to the aggressor and a sense of expression on the part of the victim, who cannot defend himself; developing a taxonomy of pedagogical, psychological, biological, social theories regarding the phenomenon of bullying and the ways of applying them in substantiating praxiological approaches to prevent and reduce bullying in school; structuring the student profile: a) aggressor (dominant, reactive, instrumental, passive), highlighting specific psychological, social and individual traits; b) victim (passive, provocative, accidental), highlighting specific psychological, social and individual traits; generalization and development of strategies for the prevention and reduction of hierarchically ranked aggressive bullying behaviors (individual level, class level, school level, family level and community level), but also those generated by the expected purposes and individual and contextual needs for the prevention and reduction of this phenomenon; substantiation of the multidimensional concept of the prevention and reduction of aggressive bullying behaviors, focused on a system of general, pedagogical, psychological, social and contextual principles; substantiation and development of a complex Program for the prevention and reduction of aggressive bullying behaviors in high school educational institutions, focused on pedagogical, psychological, social and managerial interventions, for the evaluation and monitoring of this process; design of a Curriculum for the continuous training of teachers and school psychologists from the perspective of developing skills for the prevention and reduction of aggressive bullying behaviors in educational institutions.

The important scientific problem solved in the research is the objectivity of results obtained regarding the efficiency of process for preventing and reducing bullying-type aggressiveness in high school education institutions, based on theoretical and praxeological foundations relevant to the general approach of research.

The theoretical significance of research consists of the following: the development of theoretical approaches regarding bullying-type aggressiveness with new concepts and provisions specific to the manifestation of bullying in high school education: development of the definition of "bullying" in the general structure of aggressiveness phenomenon; specification and expansion of aggressive behaviors specific to bullying; interpretation of the conditions and interconnected factors that generate the occurrence of the phenomenon of bullying in education institutions; the development of theoretical approaches (conceptualization) regarding the prevention and reduction of bullying-type aggressiveness in high school education institutions: a) interconnection of pedagogical, psychological and social approaches; b) contextual and individual approach to the phenomenon; c) three-dimensional approach: family-school-community; the conceptualization of praxiological approaches to prevent and reduce bullying-type aggressiveness in high school education institutions; the correlation of strategies to prevent and reduce bullying in school with the forms and severity of aggressiveness by high school students; the definition and training of bullying prevention and reduction competences for managers and teachers; the transfer of bullying prevention and reduction competences in school in different contexts, including new contexts related to information technologies, etc.

Applicative Value of Research: the theoretical results of research can be applied in the development of different institutional strategies and programs to reduce and prevent bullying-type aggressiveness at all levels of the education system; the practical results can be applied in a real way in the process of preventing and reducing bullying-type aggressiveness in high schools in Romania and the Republic of Moldova, but also in other countries through contextualized transfer; the theoretical and practical results can be applied in the initial and continuous training of teachers, managers and educational psychologists.

Approval of Results: The scientific and practical value of research results was confirmed at national and international conferences during the work in workshops and activities of continuous professional training of teachers, managers and psychologists. At the same time, the approval of results was confirmed by the publication of scientific articles in specialized journals.

The implementation of results was carried out in high schools in Romania: Industrial High School of Construction and Machinery, Astra Theoretical High School, Cantacuzino Theoretical High School, Argeş County, Romania.

АННОТАЦИЯ

Жеоржеску Иоана-Корина, «Педагогические и социальные условия профилактики и снижения агрессии типа буллинг в учебных заведениях».

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук, Кишинэу, 2026

Объем и структура работы: аннотации на двух языках, введение, три главы, общие выводы и рекомендации, библиография 137 источников, 3 приложения, 145 страниц, 24 рисунка, 43 таблица. Результаты были опубликованы в 11 статьях.

Ключевые слова: агрессия, буллинг, насилие, девиантное поведение, профилактика агрессии, снижение агрессии, педагогические, психологические и социальные условия.

Объект исследования: процесс профилактики и снижения агрессии типа буллинг в образовательных учреждениях - лицеях.

Целью исследования: разработка теоретических и праксиологических основ профилактики и снижения агрессии типа буллинг в лицейских образовательных учреждениях.

Задачи исследования: анализ педагогических, психологических и социальных подходов к противодействию агрессии в образовательных учреждениях; установление психолого-педагогических и социальных факторов и условий профилактики и снижения агрессии буллингового типа в образовательных учреждениях; создание трехмерной концепции предотвращения и снижения агрессии типа буллинга в средних учебных заведениях; разработка и обоснование программы по предупреждению и снижению агрессии типа буллинг в образовательных учреждениях; разработка плана обучения преподавательского состава и руководства по предотвращению и снижению агрессии, связанной с травлей, в средних учебных заведениях; экспериментальная проверка Программы профилактики и снижения агрессии типа буллинг в общеобразовательных учреждениях.

Гипотеза исследования: Процесс профилактики и снижения агрессии типа буллинг в лицеях будет эффективным при условии взаимосвязанного подхода (социального, психолого-педагогического) к феномену буллинга и трехмерного подхода к методологии профилактики и снижения агрессии типа буллинг в образовательных учреждениях (семья – школа – сообщество).

Новизна и оригинальность исследования заключается в: рассмотрении проблемы агрессии буллингового типа в образовательных учреждениях как детерминирующего явления: а) педагогического, психологического и социального, б) контекстуально-индивидуального; определяя травлю как агрессивное поведение, которое подразумевает намеренное и неоднократное желание причинить кому-либо вред; это вредоносное действие, заключающееся в неуравновешенном и неправильном использовании власти/силы, которое приносит удовлетворение агрессору и чувство самовыражения со стороны жертвы, которая не может защитить себя; разработка таксономии педагогических, психологических, биологических и социальных теорий относительно феномена травли и методов их применения при обосновании праксиологических подходов к предупреждению и снижению травли в школе; структурирование профиля учащегося: а) агрессор (доминирующий, реактивный, инструментальный, пассивный), выделение конкретных психологических, социальных и индивидуальных черт; б) жертва (пассивная, провокационная, случайная), выделяющая определенные психологические, социальные и индивидуальные особенности; обобщение и разработка стратегий по предотвращению и сокращению иерархически агрессивного буллингового поведения (на индивидуальном уровне, уровне класса, школы, семьи и сообщества), а также тех, которые порождаются ожидаемыми целями и индивидуальными и контекстуальными потребностями по предотвращению и сокращению этого явления; обоснование многомерной концепции профилактики и снижения агрессивного буллингового поведения, ориентированной на систему общих, педагогических, психологических, социальных и контекстуальных принципов; обоснование и разработка комплексной Программы профилактики и снижения агрессивного буллингового поведения в образовательных организациях старшей школы, ориентированной на педагогическое, психологическое, социальное и управленческое воздействие, оценку и мониторинг этого процесса; разработка учебной программы для непрерывного обучения учителей и школьных психологов с точки зрения развития навыков по предупреждению и снижению агрессивного буллинга в образовательных учреждениях.

Важной научной проблемой, решаемой в ходе исследования, является объективность полученных результатов относительно эффективности процесса профилактики и снижения агрессии типа буллинг в лицеях, основанная на теоретических и праксиологических основах, соответствующих общему подходу исследования.

Теоретическая значимость исследования состоит в: разработке теоретических подходов к изучению агрессии типа буллинг с учетом новых понятий и положений, характерных для проявления буллинга в условиях лицея: разработка определения понятия «буллинг» в общей структуре феномена агрессии; конкретизация и расширение агрессивного поведения, характерного для буллинга; интерпретация условий и взаимосвязанных факторов, обуславливающих возникновение феномена буллинга в образовательных учреждениях; разработка теоретических подходов (концептуализация) относительно профилактики и снижения агрессии типа буллинг в образовательных учреждениях: а) взаимосвязь педагогических, психологических и социальных подходов; б) контекстуальный и индивидуальный подход к явлению; в) трехмерный подход: семья-школа-сообщество; концептуализация праксиологических подходов к предотвращению и снижению агрессии типа буллинг в учебных заведениях; соотношение стратегий профилактики и снижения уровня буллинга в лицее с формами и тяжестью агрессии, проявляемой старшеклассниками; определение и обучение навыкам предотвращения и снижения уровня буллинга для менеджеров и учителей; передача навыков по предотвращению и сокращению случаев буллинга в лицее в различных контекстах, включая новые контексты, связанные с информационными технологиями и т. д.

Практическая ценность исследования: теоретические результаты исследования могут быть применены при разработке различных институциональных стратегий и программ по снижению и предотвращению агрессии типа буллинга на всех уровнях системы образования; практические результаты могут быть применены в реальном процессе предотвращения и снижения агрессии типа буллинга в средних школах Румынии и Республики Молдова, а также в других странах посредством контекстуализированного переноса; теоретические и практические результаты могут быть использованы в начальной и непрерывной подготовке учителей, менеджеров и педагогов-психологов.

Апробация результатов: Научная и практическая ценность результатов исследования подтверждена на национальных и международных конференциях на семинарах, на тренингах и в рамках мероприятий по повышению квалификации педагогов, менеджеров и психологов. В то же время опробирование результатов было подтверждено публикациями научных статей в специализированных журналах.

Внедрение результатов проводилось в лицеях Румынии: Промышленный Лицей Строительства и Машиностроения, Теоретический Лицей Астра, Теоретический Лицей Кантакузино, уезд Арджеш, Румыния.

GEORGESCU IOANA-CORINA

**CONDIȚII PSIHOPEDAGOGICE ȘI SOCIALE DE PREVENIRE
ȘI DIMINUARE A AGRESIVITĂȚII DE TIP BULLYING
ÎN INSTITUȚIILE DE ÎNVĂȚĂMÂNT LICEAL**

SPECIALITATEA: 531.01 – TEORIA GENERALĂ A EDUCAȚIEI

Rezumatul tezei de doctor în științe ale educației

Aprobat spre tipar: 07.05.2026

Formatul hârtiei 60×84 1/16

Hârtie ofset. Tipar ofset.

Tiraj 50 exemplare

Coli de tipar: 2,25

Comanda nr. 30/2026

Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova

Str.A.Mateevici, 60, Chișinău, MD-2009